

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra finančního práva

**Právní úprava systému fondů penzijního
přípojištění**

Diplomová práce

Kateřina Kraftová

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Kotáb

Praha, prosinec 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Podpis

Kraftová

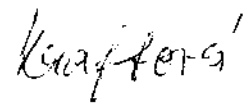
V Praze 17. 12. 2009

Kateřina Kraftová

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Petrovi Kotábovi, vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

Podpis

V Praze 17. 12. 2009

Kateřina Kraftová

OBSAH

ÚVOD.....	2
1. VÝZNAM PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	5
2. PENZIJNÍ SYSTÉM OBECNĚ	7
2.1. PENZIJNÍ SYSTÉMY PODLE PROVOZOVATELŮ.....	7
2.2. PENZIJNÍ SYSTÉMY PODLE DRUHU FINANCOVÁNÍ	8
2.3. DALŠÍ KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ	9
2.4. SROVNÁNÍ PRŮBĚŽNĚ FINANCOVANÝCH SYSTÉMŮ A PLNĚ FONDOVÝCH SYSTÉMŮ	10
3. PENZIJNÍ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE.....	13
3.1. STÁTNÍ PENZIJNÍ SYSTÉM	13
3.2. SYSTÉM PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ.....	15
3.3. ZAMĚSTNANECKÉ PENZIJNÍ POJIŠTĚNÍ.....	17
4. PRÁVNÍ ÚPRAVA PENZIJNÍHO FONDU V ČR.....	19
4.1. PENZIJNÍ FOND	20
4.2. VZNIK PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ	23
4.2.1. Příspěvky účastníků	26
4.2.2. Státní příspěvky.....	27
4.3. HOSPODAŘENÍ PENZIJNÍHO FONDU	28
4.3.1. Umístění peněžních prostředků shromážděných penzijním fondem	30
4.3.2. Investiční omezení pro umístování prostředků penzijního fondu	35
4.3.3. Výnosy a zisk penzijního fondu	38
4.4. DAŇOVÉ ÚLEVY ÚČASTNÍKA U DANĚ Z PŘÍJMŮ.....	41
5. POTŘEBA REFORMY SYSTÉMU	49
6. REFORMOVANÉ MODEL Y V ZAH RAN I Č Í.....	51
6.1. MODEL SVĚTOVÉ BANKY	51
6.2. MODEL MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRÁCE	52
6.3. SLOVENSKO	52
6.4. ŠVÉDSKO.....	55
6.5. VELKÁ BRITÁNIE	57
7. PRÁVNÍ ÚPRAVA PENZIJNÍHO PŘIPOJIŠTĚNÍ DE LEGE FERENDA.....	58
7.1. REFORMA PENZIJNÍHO SYSTÉMU PODLE POLITICKÝCH STRAN	58
7.2. NÁVRH ZÁKONA O PENZIJNÍM SPOŘENÍ	62
7.3. DAŇOVÉ ÚLEVY ÚČASTNÍKA U DANĚ Z PŘÍJMŮ V NAVRHOVANÉM PENZIJNÍM SPOŘENÍ	65
ZÁVĚR	69
SEZNAM ZKRATEK	73
PRÁVNÍ PŘEDPISY	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	75
ABSTRACT.....	79
KLÍČOVÁ SLOVA.....	81

Úvod

Myšlenka penzijního připojištění se v České republice stala aktuální počátkem 90. let s příchodem liberálního proudu ekonomického myšlení s důrazem na svobodu jednotlivce včetně jeho osobní odpovědnosti za svou přítomnost a budoucnost. Klíčovou roli sehraávají také makroekonomické a demografické ukazatele.

Význam penzijních fondů spočívá jednak v sociální sféře, kde pomáhá udržet životní standard jednotlivce a také snižuje počet osob závislých pouze na státních dávkách. Penzijní fondy hrají důležitou roli i v ekonomické sféře, kde jsou významnými investory a podporují tak tvorbu kapitálu. V neposlední řadě jsou také těmi, kteří především prostřednictvím nákupu státních dluhopisů financují deficit státního rozpočtu.

Vznikem penzijních fondů na základě zákona o penzijním připojištění došlo vedle povinného státního důchodového pojištění k vytvoření dalšího dobrovolného pilíře v rámci celého systému důchodového zabezpečení. Přesto zůstala hlavní péče o peněžní zajištění penzistů i nadále na státním systému.

V první polovině 90. let dosahoval stávající státní důchodový systém výrazných přebytků, pozdější vývoj je však ve znamení deficitů, které vykazují zhoršující se tendenci.

Existující státní důchodové pojištění se dlouhodobě ukazuje jako nevyhovující, a to nejen z hlediska vzrůstající zátěže na státní rozpočet, ale také jako nedostačující z hlediska náhradového poměru příjmů. Ačkoli se o změně důchodového systému diskutuje již řadu let, nedošlo k žádné zásadní změně.

Penzijní fondy v České republice reprezentující individuální soukromé penzijní připojištění získaly početnou klientelu již na počátku svého působení. A dodnes počet jejich účastníků stále roste.

V celosvětovém měřítku právě soukromé penzijní společnosti představují stěžejní impuls pro transformaci důchodového systému a tvorbu vlastních úspor. Vedle státního pilíře jsou většinou reprezentanty druhého i třetího pilíře penzijního systému. Tato skutečnost a malé povědomí o jejich významu a funkci mě vedla k výběru zpracování právě tohoto tématu.

Má diplomová práce je zaměřena zejména na platnou právní úpravu penzijních fondů v České republice a jejich úlohu v sociální a ekonomické sféře jednotlivce.

Postavení penzijních fondů nelze zkoumat odděleně, ale je nutné posuzovat je v kontextu celého důchodového systému, neboť penzijní fondy tvoří jen jednu jeho část. Konkrétně jsou doplňkovým důchodovým systémem vedle státního důchodového pojištění.

Pro stát je důchodový systém jednou ze stěžejních otázek. Existuje řada teoretických modelů důchodových systémů, které lze odlišit dle různých kritérií. Na každý z modelů mají vliv různé faktory. Jednotlivé systémy se pak mohou kombinovat a vzájemně tak eliminovat své nevýhody. Proto je důchodový systém ve většině případů tvořen hned několika pilíři. Základní charakteristiku a srovnání hlavních dvou systémů popisují v kapitole druhé.

V České republice neexistuje typická třípilířová struktura. Existující důchodový systém, který je charakterizován v kapitole třetí, se skládá ze dvou pilířů: prvního a třetího. První pilíř tvoří státní všeobecně povinné důchodové pojištění (dále jen státní důchodový systém nebo důchodové pojištění) a třetí pilíř tvoří individuální dobrovolné soukromé fondy penzijního připojištění (dále jen penzijní systém apod.). Instituce zaměstnaneckého penzijního připojištění dle legislativy Evropské unie tvořící druhý pilíř nejsou v České republice zavedeny. Zahraniční instituce toto pojištění ale mohou u nás za stanovených podmínek provozovat.

V kapitole čtvrté podrobně postihují současnou právní úpravu privátních penzijních fondů. Dále jsem se snažila popsat, jakou roli u nás v důchodovém systému hrají penzijní fondy. Zda fondy penzijního připojištění přináší uspokojivý výnos ze své investiční činnosti. Zda lze hovořit s ohledem na platnou právní úpravu daňové oblasti v České republice o vyhledávaném a výhodném spoření. Nebo zda se jednotlivci vyplatí jiná forma spoření a zajištění peněžních prostředků na stáří.

Ve své práci se zabývám, jak soustava důchodového zabezpečení v základech funguje. Z čeho vyplývá jeho dlouhodobá neudržitelnost a jaké faktory na tuto skutečnost mají vliv, uvádím v kapitole páté. Zda je možné stávající schéma jen reformovat menšími úpravami, nebo je nutné opustit stávající a vybudovat zcela nový důchodový systém.

Úprava systému privátních fondů má v každé zemi svá specifika. Můžeme se inspirovat od existujících úprav v sousedních zemích nebo využít analýz expertních skupin v rámci mezinárodních organizací. V kapitole šesté okrajově uvádím základní rysy vybraných systémů zemí EU, které představují vyhraněné reprezentanty rozdílných modelů. Hlavní pozornost jsem v této kapitole věnovala slovenské penzijní reformě.

Problematika systému se již ze sféry teoretické a vědecké dávno dostala také do sféry politické. Jednotlivé politické strany navrhly svou představu o budoucím důchodovém systému. Vládou sestavený tým českých odborníků se zabýval porovnáním jednotlivých návrhů pro možnou penzijní reformu v České republice. Výchozí literaturou pro kapitolu sedmé byly výsledky tohoto expertního týmu zveřejněné v Závěrečné zprávě z června 2005.

Dílní reforma systému je již nastartována. Nyní v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR čeká na první čtení návrh zákona o penzijním spoření. Ale zatím není jisté, zda bude nová právní úprava přijata. A zda se bude v tomto modelu reformy pokračovat, nebo zda bude nakonec přijat jiný model důchodového systému nově zvolenou Poslaneckou sněmovnou v blížících se květnových volbách (roku 2010).

Text je dokončen podle platného právního stavu k 30. 11. 2009.

1. Význam penzijního připojištění

Penzijní připojištění je účelové dobrovolné spoření a je jedním ze způsobů dlouhodobého bezpečného zhodnocení finančních prostředků za významného přispění a dohledu státu.

Jedním z hlavních motivů soukromého spoření je zájem jednotlivce na udržení určité životní úrovně nejen v ekonomicky aktivním období, ale zejména později, po odchodu do starobního důchodu, tedy v seniorském věku.

Právě penzijní připojištění představuje dílčí řešení, jak rozložit krytí budoucích potřeb mezi více zdrojů, a sice mezi státem garantovaný starobní důchod, a mezi dodatkovou nenárokovou penzí z penzijního připojištění.

Výdaje na platbu dávek starobního důchodu patří mezi mandatorní výdaje ze státního rozpočtu. V posledních letech tyto výdaje stále více zatěžují veřejné finance a spolu pod vlivem hospodářské krize začíná být situace státního rozpočtu natolik neúnosná, že reforma celého systému je doslova nevyhnutelná.

Politickými reprezentanty bylo rozhodnuto, že sice hlavní tíhu odpovědnosti za důstojnou životní úroveň seniorů i nadále ponese stát systémem povinného státního důchodového pojištění. Nicméně bude na každém, aby se sám a včas přičinil o výši svého doplňkového příjmu, třeba prostřednictvím dobrovolného privátního penzijního připojištění.¹

Řešení penzijního systému tak přináší hned několik otázek, jednak míru úlohy státu a veřejných financí ve vztahu k úloze soukromého sektoru a jednak míru účasti svobodných občanů.

V zemích celé Evropy dochází k výrazným demografickým změnám (populace stárne, zatímco porodnost klesá). Otázkou je, jak velkou úlohu v rámci demografických změn bude hrát migrace z Východu a z afrických států. A pokud se i Česká republika namísto tranzitní stane cílovou zemí, je nutné pro zachování dlouhodobé finanční stability důchodového systému, reformovat celý systém.

Mezi lety 1991 až 2002 se početní zastoupení osob starších 65 let v této věkové skupině zvýšilo jen o 103 tis. osob a v roce 2002 tak dosáhl jejich počet cca 1,4 mil.

¹ ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

osob. Ale už v roce 2030 bude podle demografických výzkumů v České republice žít asi 2,5 milionů seniorů a za dalších dvacet let, tj. v roce 2055, jejich počet pravděpodobně překročí hranici 3 milionů osob. Podíl seniorů se tak zvýší z dnešních necelých 14% na více než dvojnásobek, na cca 30%.²

V souvislosti s penzijní reformou proto nemluvíme o dnešních seniorech nebo těch, kteří jsou předdůchodového věku, ale o těch, kteří stojí teprve na počátku své ekonomicky aktivní části života. Penzijní reforma je nezbytná právě pro ty, kteří se nyní připravují k ukončení základní školní docházky nebo jsou o něco starší. Ale kteří již nyní musí přijmout odpovědnost za svou, pro mnohé, velmi vzdálenou budoucnost.

Reformu veřejných financí nelze redukovat jen na krácení výdajů, včetně bloku výdajů sociální povahy (aniž se současně nehledají řešení na straně rozpočtových příjmů). Platí, že sociální systém musí být konfigurován tak, aby dlouhodobě nepodlamoval veřejné finance jako celek. Jde pokud možno o spravedlivé dlouhodobé rozdělení mezi generacemi a uvnitř jedné generace jako základy pro fungování mezigenerační a vnitrogenerační dohody, aniž jsou podlamovány základy pro ekonomický růst a rovnováhu. A bez takových smluv žádná společnost nefunguje dobře, zvláště civilizovaná. O to víc varující jsou poznatky z některých výzkumů veřejného mínění: Preference individualismu a váha osobního finančního úspěchu v polistopadovém vývoji jde jasně na úkor kolektivismu i finanční solidarity mladých se starými.³

Řešení není vůbec jednoduché. Jde především o to, aby peníze seniorů nebyly financovány pouze ze státního rozpočtu, který by se se stále zvyšujícím počtem seniorů, více propadal do hlubšího deficitu. Ale jde také o to, najít přijatelnou míru mezi zdaněním populace pracujících a velikostí důchodových dávek, ve smyslu dostatečně velké náhrady poskytnuté penzistům v poměru k jejich dřívějšímu výdělku. Najít optimální řešení bude bezpochyby velmi složité.⁴

² ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9.

³ ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

⁴ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62

2. Penzijní systém obecně

Systémy penzijního zabezpečení mají význam ve všech světových ekonomikách. Představují stěžejní otázky v problematice veřejných rozpočtů, právě proto, že jsou jednou z nejvýznamnějších složek mandatorních výdajů.

Klasifikace penzijních systémů je různorodá, na posouzení konkrétního systému má vliv řada faktorů, ekonomické a sociální aspekty, existující daňové prostředí, historické zkušenosti a kulturní zvyklosti dané společnosti. Následující rozdělení penzijních systémů je v literatuře nejčastěji uváděné, tedy podle provozovatelů penzijních systémů a podle způsobu jejich financování.

2.1. *Penzijní systémy podle provozovatelů*

Prakticky ve všech zemích je provozování systému penzijního zabezpečení rozloženo mezi veřejný a soukromý sektor, výrazně se však liší váha obou sektorů. Veřejným provozovatelem penzijních systémů bývá nejčastěji, a Česká republika není výjimkou, stát.

Státem provozovaný systém, je takový, kdy výhradně stát odpovídá za výběr příspěvků a výplatu důchodů.

Rozlišujeme dva druhy státních penzí, a sice tzv. paušální (flat-rate) penze, a penze spjaté s výdělkem (earnings-related).

Paušální důchod znamená, že všichni důchodci mají nárok na určitou, pro všechny stejně vysokou dávku, a to bez ohledu na výši jejich výdělku v době, kdy byli ekonomicky aktivní. Tento druh se však liší v jednotlivých zemích svými základními rysy a charakteristikami. Většinou jsou dávky financovány z všeobecných daňových zdrojů, nárok na dávky pak podléhá testu potřebnosti (např. podle výše příjmů) a testu residence (podmínka určitého počtu let pobytu v dané zemi), například v Austrálii, v Kanadě, v Dánsku. Například ve Švédsku nebo Finsku jsou dávky financovány z příspěvků na penzijní zabezpečení, nárok závisí pouze na testu residence. A kupříkladu ve Velké Británii a Irsku mají systém tzv. základní penze, kam musí každý pro nárok na dávky pouze přispívat formou příspěvků v ekonomicky aktivním věku. Některé další země mají systém tzv. sociální penze, což je státní sociální pomoc,

oddělená od systému důchodového zabezpečení. Sociální penze jsou nejčastěji financovány z všeobecných daňových zdrojů a podmínkou je test potřeby.

Penze vypočtené podle výdělku diferencují výši důchodů v závislosti na výši mezd v době, kdy dnešní penzisti byli ekonomicky aktivní. Tento druh se vyskytuje téměř ve všech ekonomicky vyspělých státech.

V případě privátního penzijního systému lze rozlišovat situaci, kdy jsou penzijní plány organizovány zaměstnavateli, a situaci, kdy si ekonomicky aktivní občan spoří sám na individuálním penzijním účtu, který je spravován penzijním fondem.

2.2. Penzijní systémy podle druhu financování

Existuje pět základních způsobů financování penzijních systémů. Jde o PAYG, PAYG s tzv. nárazníkovým fondem, plně fondový systém, částečně fondový systém a tzv. notional funding.⁵

Průběžný neboli pay-as-you-go (PAYG) způsob financování je založen na mezigenerační solidaritě a redistribuci. Generace dnešních ekonomicky aktivních lidí přispívá do systému důchodového zabezpečení, z kterého jsou vypláceny dávky pro generaci současných penzistů. Až se dnešní ekonomicky aktivní lidé dostanou do důchodového věku, budou jejich penze hrazeny z příspěvků generace dnešních dětí atd. Peníze, které se vyberou, se neukládají a hned se vyplácejí.

Systém PAYG s nárazníkovým fondem (tzv. buffer fund) je financování podobné jako u normálního PAYG systému. S tím rozdílem, že celý systém v minulosti dosáhl, nebo stále dosahuje, zisku, který je investován na kapitálovém trhu a přináší tak do systému dodatečný úrok sloužící ke spolufinancování vyplácených penzijních dávek.

Plně fondový systém naproti tomu nespoleská na mezigenerační solidaritu. Výše penze jedince závisí pouze na jeho příspěvcích, které si naspořil a dlouhodobé míře výnosů z aktiv penzijního fondu.

Částečně fondový systém je definován jako hybrid mezi průběžným a plně fondovým systémem. V praxi takový systém obsahuje dva povinné pilíře, jeden s průběžným financováním a druhý pilíř založený na plně fondovém přístupu. Tento

⁵ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62 s.

model se vyskytuje nejčastěji, protože ve spojení dokáže eliminovat nevýhody obou systémů.

Snahou tzv. notional fundingu je zkombinovat výhody PAYG a plně fondového přístupu. V rámci tohoto systému má každý účastník svůj individuální účet, na který se mu připisují jím odevzdané příspěvky a jejich zhodnocení v čase. Toto zhodnocení je závislé na očekávané míře výnosnosti systému. Ten nepředstavuje tržní míru výnosnosti, ale je nejčastěji definován jako míra růstu základu, z něhož jsou placeny příspěvky. Jako vhodná aproximace tohoto základu se uvádí objem mezd a platů. Výše penze v okamžiku odchodu jedince do důchodu je v tomto systému přímo závislá na celkových úsporách na jedincově účtu a nepřímo závislá na průměrné očekávané délce života generace nastávajících penzistů. Úspory na účtech jednotlivců jsou ovšem pouze fiktivní, protože vybrané příspěvky jsou fakticky použity na výplatu současných důchodů a pouze „papírově“ jsou připisovány a zhodnocovány na individuálních účtech.

2.3. Další klasifikace penzijních systémů

I dále lze klasifikovat penzijní systémy dle různých kritérií.

Dle způsobu přispívání do systému na dávkově definované a příspěvkově definované systémy. Prvně jmenovaný garantuje určitou výši penzijních dávek, většinou v závislosti na kombinaci několika faktorů, jako je počet let, po které jedinec odváděl příspěvky do systému, výše příjmů za určité období a výše tzv. akruálního parametru (stanoven zákonem).

V rámci příspěvkového systému platí účastníci stanovenou příspěvkovou sazbu, výše jejich budoucích penzí nezávisí jen na výši těchto odvedených příspěvků, ale hlavně na míře výnosu z investování těchto úspor na kapitálovém trhu. Příspěvkově definované penzijní systémy jsou založeny z hlediska financování na plně fondové přístupu, nebo na metodě notional funding.

Obecně zle říct, že způsob financování penzijních plánů není závislý na tom, zda je provozovatelem veřejný nebo soukromý sektor. Ale ve velké míře platí, že státní penzijní plány mají podobu PAYG financování a současně nejčastěji dávkově

definovaný charakter. Naopak v soukromém sektoru dominuje plně fondový přístup v příspěvkově definovaným systémem založeném na dobrovolnosti.⁶

Dělicím kritériem je také dobrovolnost nebo naopak povinnost účasti v penzijních systémech. Ve vyspělých ekonomikách je většinou státní penzijní systém povinný, zatímco v soukromém sektoru dominuje dobrovolnost. Ale stále častěji se objevují povinné privátní penzijní fondy. Konkrétní podoba se liší stát od státu.

Z hlediska daňového prostředí, ve kterém penzijní systém existuje, se vymezují dva základní přístupy. Prvním z nich je tzv. EET systém, podle kterého jsou jak odváděné příspěvky, tak i případné investiční výnosy penzijních úspor osvobozeny od zdanění, ale vyplácené penze pak podléhají dani z příjmu.

Druhou metodou je tzv. TEE systém, kdy příspěvky nejsou daňově odečitatelné, tedy platí se ze mzdy (platu) po zdanění, ale naopak investiční výnosy ani celková vyplácená penze už dále zdaňovány nejsou. Většina zemí využívá TEE způsob pro povinné penzijní systémy a EET metodu pro dobrovolné penzijní systémy. To samozřejmě neplatí univerzálně.

2.4. Srovnání průběžně financovaných systémů a plně fondových systémů

Tyto dvě metody jsou nejčastěji vyskytující se druhy z výše uvedených způsobů financování penzijních systémů. Na každou z metod mají vliv různé faktory.

Zatímco PAYG systém je závislý především na demografickém vývoji, výnos fondově financovaných systémů je dán podmínkami na finančním trhu, mírou a způsobem regulace a výší administrativních nákladů. Kombinací obou metod financování lze tedy snížit celková rizika důchodového systému.⁷

Nepříznivý demografický vývoj (stárnutí populace v důsledku rostoucí délky života a pokles porodnosti) vede u PAYG systému k nadměrné intergenerační i intragenerační redistribuci a k špatné finanční situaci státních rozpočtů. Tento systém se ale zadlužuje, ve snaze zvýšit příjmovou stránku dochází často ke zvýšení věkové hranice pro odchod do důchodu a rovněž k růstu výše příspěvků. Daňový mezigenerační

⁶ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62 s.

⁷ Závěrečná zpráva, Výkonný tým pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě ČR, Praha Úřad vlády, červen 2005, 120 s.

transfer v rámci PAYG systému může únosně fungovat jedině tehdy, pokud je vyšší počet osob, které příspěvky platí, než kolik jich pobírá dávky.

Pro PAYG financovaný dávkově definovaný systém je typická intergenerační a intragenerační redistribuce. Intergenerační redistribuce je založena na solidaritě mezi generacemi. V podmínkách, kdy podíl lidí v důchodovém věku roste, zatěžuje více mladší generaci, která přispívá do systému, a zvýhodňuje starší generaci, která ze systému čerpá. Dochází tak k transferu peněz od mladší ke starší generaci. Intragenerační redistribuce znamená nivelizaci penzijních dávek podle nikoli jen výše příjmů, úrovně vzdělání, pohlaví apod., míra výnosu se zvyšuje s délkou života jednotlivce. Jedná se o transfer od bohatých k chudým.

PAYG systém představuje velmi slabou vazbu mezi odvedenými příspěvky a obdrženými dávkami, proto mohou mladší pracovníci vnímat příspěvky jako čistou daň z práce, což je může vést ke snahám vyhnout se dani (přechod nabídky práce z oficiálního do šedého sektoru ekonomiky).⁸ Růst výše příspěvků není proto nejjedleálnějším řešením pro stabilizaci systému. Posunování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu se za situace, kdy se délka života neustále prodlužuje, jeví jako opodstatněný systémový krok, ale i toto opatření má své krajní hranice.

Riziko pro PAYG systém mohou znamenat některá, až populistická, politická rozhodnutí. Například rozhodnutí o použití prostředků jinde, nebo neodůvodněné zvyšování důchodových dávek bez adekvátního zvýšení příspěvků, podpora dřívějšího odchodu do starobního důchodu (pro snížení nezaměstnanosti), kdy ovšem penze není adekvátně snížena, mají vliv na celý systém.

Pro fondový systém je rozhodující vývoj na kapitálových trzích, znamená také určité riziko, např. fluktuace míry výnosnosti, riziko inflace, riziko vyplývající z pohybu devizového kurzu, atd., ale také míra a způsob regulace trhu a administrativní náklady s tím spojené.

Míra výnosnosti u fondových systémů závisí na reálných výnosech z investovaných prostředků, zatímco u PAYG systému závisí na reálném tempu růstu mezd a míře růstu populace. V některých zemích je u PAYG systému důchod jednoho z manželů spjat více či méně s příjmy druhého manžela. V případě rozvodu pak dochází k poklesu důchodu u manžela, který měl přerušovanou výdělečnou činnost.

⁸ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62 s.

Riziko fondového systému může představovat rovněž neschopnost chránit a spravovat finanční aktiva systému, problémy spojené s výběrem pojistného nebo neefektivní administrativa (velké marketingové náklady).

U fondového systému existuje riziko inflačního znehodnocení vkladů. Výnosy fondu musí být proto vyšší, než inflace, jinak je spoření ztrátové (více v kapitole 5.4.).

Případná dlouhověkost může způsobit to, že penzijní úspory ve fondech mohou být plně vyčerpány ještě za života jedince. Vůči tomu je PAYG systém imunní.

Zatímco průběžně financovaný systém znamená povinné zapojení celé pracující společnosti v podobě odvodů do systému, fondový systém se spoléhá na individuální rozhodnutí jednotlivce.

Jistota v podobě vyplácených dávek ze státního penzijního systému, může vytěšňovat motivaci k dobrovolným soukromým úsporám. Naopak odpovědnost za vlastní budoucnost a snaha minimalizovat pokles životní úrovně po odchodu do starobního důchodu vede ke spoření jednotlivce. Ve většině zemí je PAYG systém pouze doplněn fondovým systémem, jehož hlavním účelem je zabezpečit pro občany lepší *replacement ratio* (poměr mezi průměrným důchodem a průměrnou hrubou mzdou).

3. Penzijní systém v České republice

Penzijní systém v České republice se skládá ze dvou pilířů. Prvním je povinné státní, průběžně financované dávkově definované schéma. Druhý, resp. třetí pilíř představují dobrovolné privátní penzijní fondy.

3.1. Státní penzijní systém

Státní penzijní systém je povinný, průběžně financovaný a dávkově definovaný. Dávky garantuje stát a míra jeho pokrytí dosahuje téměř 100 % ekonomicky aktivních osob.

Jeho kořeny sahají až do 19. století. Tehdejší systém však byl postaven na skutečnosti, že důchodového věku (70 let) se dožil jen zlomek populace (průměrný věk nedosahoval ani 50 let). Důchodový účet byl tehdy v plusu a odvody příliš nezatěžovaly pracující populaci.

V současnosti se ze státního důchodového systému vyplácí čtyři druhy dávek: starobní důchody, invalidní důchody, vdovské a vdovecké důchody a sirotčí důchody.

Existují ještě další finanční dávky obdobného charakteru, např. výsluhový příspěvek (např. zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostního sboru, ve znění pozdějších předpisů).

Starobní důchod patří mezi přímé a základní dávky v rámci systému sociálního zabezpečení.

Úpravu státního důchodového systému obsahuje především zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Zákon rozlišuje řádný starobní důchod a dva typy předčasného důchodu. Pro uplatnění nároku na důchod je nutné splnit řadu legálních podmínek (§ 28 an. zákona o důchodovém pojištění).

Za prvé dosažení určité věkové hranice, tzv. důchodového věku. Důchodový věk je stanoven rozdílně u mužů a u žen. Ženy mají ze statistického hlediska nižší příjmy a delší dobu dožití než muži. Na základě toho by muži měli spravedlivý nárok na vyšší penze, velký rozdíl zde ale není. Jde tedy o záměrnou diskriminaci.

Za druhé potřebná doba pojištění, po kterou pojištěnec platí příspěvky do systému: obecná je 15 let, zvláštní 25 let (nepřímo úměrná věkové podmínce). Dále platí zvláštní podmínky pro předčasné důchody.

S cílem motivovat ekonomicky aktivní osoby k setrvání u výdělečné činnosti, penalizuje zákon předčasný odchod do důchodu, a to tak, že snižuje výši dávek určitým procentem za každých 90 dnů doby zbývajících do dosažení oficiálního důchodového věku. Snižování výše penze je v některých případech trvalého rázu (jinak pouze dočasné). Na druhou stranu se výše penze může zvýšit o 1,5 % za každých 90 dnů, pokud pojištěnec po vzniku nároku na důchod vykonával výdělečnou činnost a nepobíral přitom starobní ani invalidní důchod (§ 33 an. zák. o důchodovém pojištění).

Výpočet výše starobní dávky je závislý na dvou složkách, na základní výměře a procentní výměře. Procentní výměra je vypočtena pomocí třech položek, a sice doby pojištění, vyměřovacího základu a procentní sazby.

Dle platné právní úpravy se příspěvková sazba do systému u zaměstnanců vyměřuje z výše základu hrubé mzdy, zatímco u osob samostatně výdělečně činných je stanovena minimální i maximální hranice pro vyměřovací základ (§ 7 an. zákona č. 598/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů).

Odvod na sociální pojištění je 34 % z hrubé mzdy, přičemž 26 % platí zaměstnavatel a 8 % zaměstnanec (v roce 2009 jsou částečně sazby pro zaměstnavatele snižovány).

Průměrné hrubé *replacement ratio* činí v současné době asi 45% (ve vztahu k průměrné čisté mzdě to představuje asi 57%).⁹ Od 90. let se toto procento stále snižuje. Podle platné právní úpravy výpočtu výše starobního důchodu, nedokáže současný důchodový systém poskytnout adekvátní penze pro středně a výše příjmové kategorie pracujících lidí. Ti se pak musí s cílem udržet si stejnou životní úroveň na dobu po odchodu do důchodu připravit a sami si zabezpečit peněžní prostředky.

V posledních dvaceti letech prošel státní důchodový systém řadou úprav s cílem snížit nadměrnou štedrost systému a zlepšit tak finanční nerovnováhu. Šlo zejména o stanovení postupného zvyšování důchodového věku (poslední novela č. 306/2008 Sb. s účinností od 1. 1. 2010 zvýšila důchodový věk na 65 let.), změnu parametrů

⁹ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy), II. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 131 s.

odvozování penzijních dávek v závislosti na celoživotních výdělcích a zpřísnění pravidel pro předčasný odchod do důchodů a pro invalidní důchod. Navzdory těmto opatřením je český státní důchodový systém ve stále vzrůstajícím deficitu. To je výzva k reformě celého systému.

Vliv na ztrátovost systému měla také některá opatření provedená levicovými či pravicovými vládami v minulých volebních obdobích. Například tato dvě opatření, která bezpochyby mají své logické opodstatnění.

Vyplácené důchody se zvyšují v závislosti na růstu úhrnného indexu spotřebitelských cen (který dosáhl růstu alespoň 5 %) za domácnosti a na růstu indexu reálné mzdy v kalendářním roce. Vláda takto činí vydáním nařízení o zvýšení důchodů v konkrétním roce (na základě zák. č. 155/1995 Sb.).

Od 1. 1. 2009 byl stanoven (zák. č. 589/92 Sb.) maximální vyměřovací základ zaměstnance pro placení pojistného, tím je částka ve výši čtyřicetiosminásobku průměrné mzdy. Tímto opatřením přišel systém o část odvodů od vyšší příjmové skupiny lidí. Opatření přispělo k prohloubení deficitu systému a snížilo míru intergenerační solidarity.

3.2. Systém penzijního připojištění

Systém penzijního připojištění skládající se ze soukromě provozovaných penzijních fondů existuje již od roku 1994.

Systém je provozovaný soukromými subjekty, plně fondovně financovaný. Je zcela dobrovolný a účastnit se ho může každá osoba, která má trvalý pobyt na území ČR a je starší osmnácti let, nebo osoba, která má bydliště na území jiného státu EU, pokud je účastna důchodového nebo veřejného zdravotního pojištění v ČR.

Každý účastník má svůj vlastní účet, na který se připisují příspěvky a jejich zhodnocení. Stát navíc podporuje každého účastníka státním příspěvkem, který je maximálně 150 Kč měsíčně, a motivuje osvobozením od daně z příjmu pro určitou výši částek příspěvků.

Účast je tedy dobrovolná, daňově zvýhodněná a subvenčně podporovaná, avšak bez jakékoliv státní garance. Penzijní fondy jsou ve svých aktivitách regulovány, podrobeny dohledu a dozoru státních orgánů.

Zatímco trh penzijního připojištění v České republice v roce 2000 tvořilo osmnáct penzijních fondů a celkový počet účastníků přesahoval dva milióny (stav k 31. 12. 2000 byl 2 372 289 účastníků), v současnosti existuje deset penzijních fondů s celkovým počtem účastníků přes čtyři milióny (4 428 526, stav k 31. 8. 2009).¹⁰

Podle dat Českého statistického úřadu z celkového počtu obyvatel České republiky k druhému čtvrtletí roku 2009 čítá pracovní síla v aktivním věku 4,998 miliónů lidí (a ekonomicky neaktivních v produktivním věku (15-59 let) je přes 1,720 mil. lidí).

Z uvedeného lze usuzovat, že stále více osob převzalo osobní iniciativu pro zajištění vlastní budoucnosti a spoří u penzijních fondů. O jejich významné úloze v přípravě na klidný a zaopatřený odpočinek ve stáří tak není pochyb.

Ministerstvo financí ČR eviduje k 30. 9. 2009 celkem 4,35 mil. neukončených penzijních připojištění. Jejich počet se oproti konci roku 2008 zvýšil o 150 tis., což představuje nárůst o 3,5%. Penzijní připojištění si nepochybně stále udržuje růstový trend. Tempo jeho růstu je však pomalejší než v předchozích letech, o čemž svědčí i počet nově uzavřených smluv o penzijním připojištění, který za tři čtvrtletí roku 2009 dosáhl počtu 399 tis., což je o 46 tis. smluv méně, než ve stejném období roku 2008.

S rostoucím počtem penzijních připojištění roste také objem státních příspěvků, které jsou poskytovány ze státního rozpočtu na konta účastníků penzijního připojištění. Za sledované období roku 2009 (k 30. 9.) objem vyplacených státních příspěvků dosáhl výše téměř 4 mld. Kč, což je o 107 mil. Kč více, než za první tři čtvrtletí roku 2008.

Roste také celkový objem účastnických příspěvků (bez příspěvků zaměstnavatelů), který za tři čtvrtletí roku 2009 dosáhl výše 16,6 mld. Kč, což představuje nárůst o 774 mil. Kč proti stejnému období loňského roku. Růst objemu účastnických příspěvků koresponduje s rostoucím počtem penzijních připojištění.

Mezi účastníky penzijního připojištění s neukončeným penzijním připojištěním jsou nejpočetněji zastoupeni účastníci ve standardizované věkové kategorii 55-59 let (cca 535 tis.), následuje věková kategorie 30-34 let (458 tis.) a 35-39 let (456 tis.). Nejméně účastníků je z kategorií 18-19 (17 tis.), 85+ (20 tis.) a 80-84 (45 tis.).

Pokud jde o účastníky s bydlištěm na území jiného členského státu Evropské unie, je nejvíce penzijních připojištění účastníků s bydlištěm v okolních státech: nejvíce

¹⁰ ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Seznam členů APF ČR - listopad 2009 [online], [cit. 2009-10-02]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/o-nas/seznam-clenu/>>

je ze Slovenska (10744), dále z Polska (552) a Německa (131). Naopak nejméně účastníkům penzijního připojištění je z Kypru (1), Dánska, Estonska, Lotyšska a Slovinska (po 4). Není evidován žádný účastník s bydlištěm v Lucembursku a na Maltě.

Počet penzijních připojištění, u kterých jsou ministerstvem evidovány příspěvky (alespoň jeden od počátku připojištění), které zaměstnavatel platí za své zaměstnance penzijnímu fondu, mírně vzrostl proti konci roku 2008 o 2,2 %. Počet těchto penzijních připojištění k 30. 6. 2009 dosáhl výše 1,2 mil. připojištění. Z toho aktuálně ve 2. čtvrtletí 2009 přispěli zaměstnavatelé na 905 tis. připojištění svým zaměstnancům.¹¹

3.3. Zaměstnanecké penzijní pojištění

Zaměstnanecké penzijní pojištění, tvořící dle terminologie Evropské unie druhý pilíř důchodového systému, není v České republice přímo zavedeno.

Zaměstnaneckým penzijním pojištěním se rozumí pojištění organizované zaměstnavateli za jediným účelem, a to poskytovat peníze svým zaměstnancům. Účast v něm je podmíněna zaměstnaneckým poměrem. Z příspěvků zaměstnavatelů, případně jejich zaměstnanců, a z výnosů získaných investováním těchto příspěvků jsou vytvářeny zaměstnanecké penzijní fondy, které jsou oddělené účetně i statutárně od svých zakladatelů.

V České republice mohou tyto instituce působit na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2003/41/ES a implementovaného zákona č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území ČR a o změně zákona č. 48/97 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon po vzoru směrnice upravuje podmínky provozování zaměstnaneckého penzijního pojištění na území České republiky institucemi, kterým bylo uděleno povolení k této činnosti v jiném členském státě Evropské unie než České

¹¹ MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, Ukazatele vývoje penzijního připojištění [online], [cit. 2009-11-28]. Dostupné z < http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/penzijni_pripojisteni.html >

republike nebo jiném státě, který je smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru. Instituce tak mohou působit podle zásad jednotného vnitřního trhu EU.

Zákon umožňuje podnikům se sídlem na území ČR přispívat institucím zaměstnaneckého penzijního pojištění se sídlem v některém členském státě Evropské unie ve prospěch svých zaměstnanců.

Instituce zaměstnaneckého penzijního pojištění, bez ohledu na její právní formu, je provozována na principu fondového hospodaření, zřízena odděleně od jakéhokoli příspěvatele a povolena v domovském členském státě podle jeho právních předpisů.

Dohled nad činností institucí a další působení související s jejich činností na našem území provádí Česká národní banka. ČNB při výkonu své působnosti spolupracuje s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, a to v otázkách spadajících do jeho působnosti.

ČNB spolupracuje s příslušnými orgány jiných členských států a Komisí Evropských společenství v oblasti provozování zaměstnaneckého penzijního pojištění a poskytuje jim informace týkající se jednání institucí na území ČR.

Příspěvatelem může být právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která jako zaměstnavatel platí příspěvky instituci na zaměstnanecké penzijní pojištění ve prospěch svých zaměstnanců, anebo ve svůj prospěch může, jde-li o osobu samostatně výdělečně činnou.

Instituce vykonává svoji činnost na území ČR v souladu s uděleným povolením k činnosti a právními předpisy domovského členského státu, i právními předpisy ČR vztahujícími se k zaměstnaneckému penzijnímu pojištění.

Účast zaměstnavatelů i zaměstnanců jsou dobrovolné. Zaměstnavatelé však mohou v tomto směru činit závazky v kolektivních smlouvách. Příspěvky mohou platit vedle zaměstnavatele i zaměstnanci. Součástí dohody či smlouvy musí být penzijní plán. Zákon stanoví omezení, podle kterých nesmí být stanovený důchodový věk vyšší než 63 let a jednou z forem výplaty důchodových dávek musí být doživotní důchod.

Příspěvky zaměstnavatelů placené těmito institucím nepodléhají v ČR daňovému zvýhodnění.

4. Právní úprava penzijního fondu v ČR

Základním právním předpisem upravujícím statut a činnost penzijních fondů je zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o penzijním připojištění).

Úpravu zákona o penzijním připojištění doplňuje řada dalších zákonů.

Pro závazkové vztahy penzijního připojištění platí ustanovení občanského zákoníku, zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, nestanoví-li zákon o penzijním připojištění jinak. Úpravu týkající se zejména obchodní společnosti obsahuje obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Pro rozhodování České národní banky a Ministerstva financí ČR platí převážně ustanovení správního řádu (zák. č. 500/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Pro činnost, hospodaření a vnitřní vztahy penzijního fondu platí řada dalších právních předpisů v pozdějším znění, např. zákon o bankách (č. 21/1992 Sb.), zákon o ČNB (č. 6/1993 Sb.), zákon o kolektivním investování (č.189/2004 Sb.), zákon o podnikání na kapitálovém trhu (č. 256/2004 Sb.), zákon o dani z příjmu (č. 586/1992 Sb.) atd. Mimo nezůstává ani komunitární právní úprava.

Právo Evropského společenství vstupuje do oblasti důchodového zabezpečení v té míře, která je nezbytná pro regulaci cílů, které Evropská unie sleduje. Těmi jsou v dané souvislosti zejména zajištění volného pohybu osob, zachování jejich sociální ochrany a regulace finančních institucí.

Proto oblast tzv. prvního pilíře právo ES pouze koordinuje (platí zde koordinační nařízení ES a uplatňují se zásady primárního práva ES), tzv. třetí pilíř je upraven zejména směrnicemi ES (regulace činností finančních institucí na jednotném vnitřním trhu EU) a tzv. druhý pilíř byl upraven naposled, a to směrnicí, která však konstatuje, že její použití v dané oblasti je pouze subsidiární (nezasahuje tedy do kompetencí členského státu k úpravě důchodového systému).

4.1. Penzijní fond

Penzijní fond je právnická osoba se sídlem na území České republiky v obchodní formě akciové společnosti. K jejímu zřízení je potřebná písemná smlouva nebo zakládací listina. A vzniká dnem, ke kterému je zapsána do obchodního rejstříku.

Právnická osoba založená mimo území ČR může získat oprávnění provozovat penzijní připojištění pouze v případě přemístění svého sídla na území ČR za podmínek § 26 obch. zák., nebo v případě že má zahraniční osoba na území ČR pobočku, která získala licenci od České národní banky (§ 44 odst. 2 písm. a) zák. o ČNB).

Penzijní fond je tedy standardním podnikatelem, ale zároveň je jeho činnost nutno považovat za činnost *sui generis*. Existují určité odlišnosti penzijního fondu od klasické akciové společnosti. Zvláštní právní úprava se týká i orgánů společnosti a jejich členů (§ 7 a § 5 odst. 5 penz. zák.).

Podmínkou vzniku penzijního fondu je udělení povolení od ČNB na základě předchozího stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Náležitosti žádosti a další požadavky stanoví penz. zák. v ustanovení § 5 aj. Penzijní fond nelze založit na základě veřejné nabídky akcií. Hodnota základního kapitálu penzijního fondu je vyšší, než u standardních akciových společností, musí činit alespoň 50 mil. Kč (na druhou stranu nižší, než u komerčních bank). Základní kapitál musí být tvořen pouze peněžitými vklady, a ani jeho zvýšení nelze provést nepeněžitými vklady.

Stoprocentními akcionáři penzijních fondů jsou proto většinou jejich mateřské finanční ústavy.

Penzijní fond má jednoznačně vymezený předmět podnikání. Činností penzijního fondu je penzijní připojištění, tedy shromažďování peněžních prostředků jednak od účastníků na základě smlouvy o penzijním připojištění a jednak státem poskytnutých ve formě příspěvků ve prospěch účastníka, hospodaření s těmito peněžními prostředky a posléze výplata dávek účastníkům. Jinou činnost může penzijní fond vykonávat jen, pokud tato jiná činnost bezprostředně souvisí s penzijním připojištěním (např. reklamní a propagační akce).

Každý penzijní fond bez výjimky je povinen (smluvní přímus) uzavřít s jím vybranou bankou depozitářskou smlouvu o výkonu funkce depozitáře.¹² Depozitářem může být pouze banka se sídlem na území ČR nebo pobočka zahraniční banky, která získala bankovní licenci s povolením k činnosti depozitáře. Zákonnou úpravu týkající se výkonu funkce depozitáře obsahuje zákon o kolektivním investování (zák. č. 189/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Penzijní fond je povinen vždy zřídit u svého depozitáře samostatné běžné účty nebo čtyři podúčty k běžnému účtu (§ 8 odst. 4 penz. zák.) pro přijímání a vracení příspěvků účastníků na penzijní připojištění, poskytování a vracení státních příspěvků na penzijní připojištění, financování činnosti penzijního fondu, a pro umístění a ukládání prostředků penzijního fondu. Veškeré finanční transakce penzijního fondu jsou tímto pod dohledem depozitáře. Depozitář eviduje celý majetek penzijního fondu a kontroluje jeho nakládání s majetkem v souladu se zákonem, statutem, depozitářskou smlouvou a popř. smlouvou o obhospodařování. Pokud zjistí nějaké porušení povinností, neprodleně toto zjištění projedná s penzijním fondem, popř. informuje ČNB.

Penzijní fond vydává zprávy o svém hospodaření a přehled o umístění shromážděných peněžních prostředků a jejich výši. Tyto dokumenty předkládá ČNB, Ministerstvu financí ČR, depozitáři a také je zpřístupňuje veřejnosti (zejména účastníkům). Pro účely dohledu a dozoru je penzijní fond povinen vynaložit součinnost s oprávněnými subjekty.

Činnost penzijního fondu a činnost depozitáře podléhají dohledu, který vykonává ČNB (§ 44 odst. 1, zák. o ČNB). ČNB je nadána řadou oprávnění k uložení sankcí (od požadování nápravy, přes peněžité pokuty až po odejmutí povolení k činnosti penzijního fondu). Porušení zákona penzijním fondem je pokládáno za správní delikt (může mu být uložena pokuta až do výše 20 mil. Kč).

Činnost penzijního fondu a činnost depozitáře podléhají nejen dohledu ČNB, ale také státnímu doзору Ministerstva financí ČR v souvislosti s poskytováním a vracením státního příspěvku. Ministerstvo prověřuje vznik nároku účastníka na dávku penzijního připojištění a na její výplatu a vznik nároku na převádění příspěvků včetně státních příspěvků.

¹² ELIÁŠ, Karel, DVOŘÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

ČNB a MF především dohlíží na dodržování zákona o penzijním připojištění, dodržování dalších zvláštních právních předpisů, statutu a penzijního plánu, jakož i rozhodnutí vydaných ČNB a dbají tak ochrany účastníků.

V souvislosti s poskytnutými státními příspěvky ve prospěch účastníků ze státního rozpočtu je činnost penzijního fondu kontrolována rovněž Nejvyšším kontrolním úřadem ČR (zák. č. 166/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů), který zkoumá zejména soulad s právními předpisy, věcnou a formální správnost činnosti penzijního fondu týkající se právě pouze státních příspěvků. Zejména, zda je kontrolovaná činnost penzijního fondu účelná a hospodárná (§ 4 odst. 1 zák. o NKÚ). Jedná se o výlučnou pravomoc tohoto úřadu.

Jakmile penzijní fond zjistí, že není způsobilý krýt nároky na dávky z penzijního připojištění, je povinen přijmout opatření k nápravě a neprodleně informovat ČNB (§ 31 odst. 3 penz. zák.). Zákon o penzijním připojištění tato opatření dále nespecifikuje. Opatřením tedy může být výměna osob zodpovědných za nastalou situaci, různá jiná organizační a hospodářská opatření apod. K takové situaci by při dodržování zákona (rozložení a omezení rizik) ovšem ani dojít nemělo.

ČNB v případě pochybností o způsobilosti penzijního fondu krýt nároky na dávky z penzijního připojištění může na svůj náklad zajistit ověření této způsobilosti znalcem (§ 31 odst. 4 penz. zák.). Jestliže tyto náklady hradí ČNB sama, bude k tomuto kroku přistupovat jen v důvodných případech.

Ke kontrolním mechanismům patří i povinnost penzijního fondu mít účetní závěrku ověřenou auditorem podle zákona o účetnictví (zák. č. 563/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Dohled a dozor správních orgánů nad činností a hospodařením penzijních fondů je stanoven zdá se dostatečně. Zákon sice nařizuje přijetí určitých opatření v případě platební neschopnosti, ale samotné úspory účastníků nejsou nijak garantovány.

Odpovědnost náleží orgánům společnosti: představenstvu a dozorčí radě. Penzijní fond ručí podle obecné odpovědnosti za škodu pro porušení povinností stanovených zákonem. Za porušení svých závazků odpovídá celým svým majetkem. Zatímco akcionáři (mateřská společnost) za závazky neručí (§ 154 odst. 1 aj. obch. zák.).

Bezpečnost systému zajišťují zákonem stanovené specifické podmínky provozování penzijního připojištění a další systémové bariéry uvedené v právních předpisech, zejména stanovení investičních nástrojů a limitů pro investování. Záruku spíše morálního charakteru pak může představovat osobní odpovědnost členů orgánů společnosti či odpovědnost mateřských společností za prosperitu penzijních fondů.

Alespoň částečnou zákonem stanovenou garancí úspor je povinný rezervní fond. Další možnou pojistkou v budoucí právní úpravě by mohlo být vytvoření garančního fondu, kam by penzijní fondy odváděly určitou částku nebo zavedení přímé odpovědnosti osob, které řídí fondy. Obě varianty mají i svou negativní stránku, odvody do garančního fondu by zmenšovaly částku, která se rozdělí jako podíl na zisku, a přímá odpovědnost by znamenala méně rizikovějších a méně výnosných investic.¹³

Určitou garanci shromážděných příspěvků mohou představovat dlouhodobé investice (např. dluhopisy se splatností 15-30 let).

Protože penzijní připojištění shromažďuje úspory účastníků na dlouhé období, je důležitá stabilita a jistota prosperity penzijních fondů.

4.2. Vznik penzijního připojištění

System penzijního připojištění stojí výlučně na individualistickém principu, účast na penzijním připojištění je zcela dobrovolná (§ 2 odst. 1 penz. zák.).

Cílem soukromých penzijních systému je určité finanční „přilepšení“ spořicího účastníka pro dobu po odchodu do důchodu. Po té, co tedy skončila fáze placení příspěvků na penzijní připojištění a účastník se rozhodl, že uplatní svůj mezitím vzniklý nárok, zahájí fázi čerpání dávek.¹⁴ Samozřejmě za předpokladu kladného zůstatku na účtu u penzijního fondu.

Penzijní připojištění vzniká písemnou smlouvou mezi účastníkem a penzijním fondem dnem stanoveným ve smlouvě.

Součástí smlouvy musí být platný statut a penzijní plán penzijního fondu, schválený ČNB. Oba tyto dokumenty musí mít každý penzijní fond a musí být každému

¹³ ŠULC, Jaroslav, ILLETŠKO, Petr, Penzijní připojištění, první vydání, Praha 2000, Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

¹⁴ ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

zpřístupněny, nejčastěji se tak děje jejich zveřejněním na webových stránkách penzijního fondu nebo umístěním v pobočce konkrétního penzijního fondu.

Statut je organizačním předpisem, upravující činnost, pravidla hospodaření a investiční politiku penzijního fondu, zejména druhy majetkových hodnot, které budou pořizovány z peněžních prostředků penzijního fondu, přitom musí respektovat investiční omezení obsažená v § 33 až 34 penz. zák. Penzijní fond si obvykle ve statutu stanoví další vlastní limity v zájmu bezpečného hospodaření.

Penzijní fond je povinen ve statutu stanovit způsob užití dosaženého zisku. Přitom je vázán zákonným ust. § 35 penz. zák.

Penzijní plán musí stanovit druhy penzí a ostatních dávek penzijního připojištění, podmínky vzniku nároku na dávky penzijního připojištění, zejména povinnou délku doby pojištění (minimální hranice stanoví penz. zákon), postup pro výplatu dávek, včetně způsobu výpočtu dávek. Podmínky může upravit pro účastníky výhodněji, než je stanoveno v zákoně (§ 11 odst. 2 penz. zák.). Přitom se nesmí odchýlit od kogentní úpravy hlavy páté penz. zák., která upravuje nároky z penzijního připojištění.

Penzijní plán je sestavován jako příspěvkově definovaný penzijní plán, popřípadě může být určen i jiným způsobem: a to jako dávkově definovaný penzijní plán (§ 11 odst. 3 a 4 penz. zák.).

Podstatou penzijního plánu definovaného příspěvkově je taková konstrukce vztahu příspěvků a výplat, na základě které výsledná výše starobní penze účastníka závisí na třech parametrech. Prvním parametrem je celková částka všech příspěvků, druhým je podíl účastníka na výnosech hospodaření, a třetím věk, od kterého začne čerpat doživotní penzi. Takto definovaný plán u penzijních fondů v ČR převažuje.

U penzijního plánu dávkově definovaného je výsledná velikost dávky určena dohodou mezi účastníkem a penzijním fondem. Penzijní fond se zaváže, že v určitém věku účastníka mu vyplatí dohodnutou částku odvozenou od naspořených prostředků, nebo že mu ji bude doživotně vyplácet stejně jako u penzijního plánu příspěvkově definovaného. Toto schéma je typické spíše pro životní pojišťovny působící v ČR.

Pokud penzijní fond přistoupí k tomuto druhému případu, musí penzijní plán obsahovat kritéria rozdělení výnosů hospodaření penzijního fondu na část, k níž se přihlíží při stanovení výše penze podle příspěvkového penzijního plánu, a část, k níž se

přihlíží při stanovení výše penze podle dávkového penzijního plánu (§ 11 odst. 4 penz. zák.).

Účastník z penzijního připojištění má nárok na poskytnutí dávek ve formě pravidelně se opakující doživotní výplaty penze anebo jednorázového peněžního plnění v podobě jednorázového vyrovnání či odbytného.

Zákon o penzijním připojištění v ust. § 21 rozeznává čtyři druhy penzí, a sice penze starobní, invalidní, výsluhovou a pozůstalostní. Penze je pravidelně a doživotně vyplácená peněžní částka.

Podmínkou pro vznik nároku na starobní penzi je dosažení určitého věku stanoveného penzijním plánem a placení příspěvků nejméně po dobu pěti let. Dle dřívějšího znění zákona vznikl nárok také přiznáním starobního důchodu z důchodového pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.¹⁵ Podle současné právní úpravy tak může výplata dávek z penzijního připojištění započít dříve, než výplata státního důchodu. Tato věková hranice obsažena v penzijním plánu nesmí být diskriminační, tedy rozdílná pro muže a ženy, a nesmí být nižší než 60 let.

Penze náleží pouze účastníkovi. Pro případ svého úmrtí může ve smlouvě určit jinou fyzickou osobu (popř. osoby), které bude na základě písemné žádosti tato tzv. pozůstalostní penze náležet jako výplata peněžní částky po dobu stanovenou penzijním plánem (není vyplácena doživotně).

Zemřel-li účastník, kterému nebyla vyplácena penze, ani nevznikl nárok na odbytné nebo pozůstalostní penzi, stávají se příspěvky zaplacené účastníkem a podíl na výnosu z hospodaření penzijního fondu předmětem dědictví (§ 25 penz. zák.).

Podmínkou pro nárok na invalidní penzi je platba příspěvků po dobu nejméně tří let a přiznání invalidního důchodu z důchodového pojištění (podmínky nároku upravuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů). Výplata invalidní a starobní penze se většinou vzájemně vylučují.

Čtvrtou z poskytovaných je tzv. výsluhová penze. Pro vznik nároku je nutná platba dohodnutých příspěvků nejméně po dobu 15 let (§ 21 penz. zák.), není tedy nutné dosáhnout věkové hranice jako u starobní penze.

¹⁵ ELIÁŠ, Karel, DVORÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

Starobní penze představuje samotný základ a smysl penzijního připojištění a penze výsluhové a invalidní jsou chápány jako určitým způsobem doplňkové.¹⁶ Podle ust. § 15 penz. zák. musí být vždy ve smlouvě sjednáno poskytování starobní penze.

Namísto penze, lze nárokovat jednorázové vyrovnání. V případě zániku smlouvy může účastník, který platit příspěvky alespoň 1 rok, požadovat odbytné.

Tyto dávky penzijního připojištění vyplácí penzijní fond na základě žádosti oprávněného, a to ve lhůtách a způsobem stanoveným penzijním plánem nebo dohodnutým s příjemcem penze. Mezi okamžikem vzniku nároku a samotnou písemnou žádostí o vyplacení dávek může vzniknout určitá časová prodleva. Účastníkovi v takovém případě penzijní připojištění nadále trvá, a proto se stále podílí na případných výnosech z hospodaření penzijního fondu. Státní příspěvek ovšem již v této době penzijnímu fondu na účet účastníka poskytován není (je závislý na platbě příspěvků od účastníka).

4. 2. 1. Příspěvky účastníků

Základní povinností účastníka vyplývající ze smlouvy o penzijním připojištění je placení příspěvků, řádně a v čas. A jeho základním právem je žádat výplatu dávek z penzijního připojištění po splnění dalších zákonných a smluvních podmínek.

Výši příspěvků účastníka určuje penzijní plán. Tato částka nesmí být nižší, než 100 Kč, tj. částka zakládající nárok na státní příspěvek podle ust. § 29 odst. 2 penz. zák., a musí být sjednána na kalendářní měsíc. Placena může být i za delší období, podle úpravy v penzijním plánu.

Oproti tomu maximální hranice stanovena není a její výše je tedy věcí libovolné dohody účastníka a penzijního fondu.

Za účastníka (s jeho souhlasem) může platit penzijnímu fondu příspěvek nebo jeho část třetí osoba. Např. zaměstnavatel za svého zaměstnance v pracovním poměru (§ 33 an. zákoníku práce) nebo zaměstnance, který pro něj vykonává činnost v rámci dohod o práci mimo pracovní poměr (§ 74 an. zákoníku práce).

Zvláštní pravidla platí pro organizační složky státu, státní příspěvkové organizace a příspěvkové organizace zřízené územními samosprávnými celky, jejichž

¹⁶ ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

příjmy a výdaje jsou příjmy a výdaji státního rozpočtu ve smyslu zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů. Tito zaměstnavatelé tvoří fond kulturních a sociálních potřeb podle ust. § 1 vyhlášky č. 114/2002 Sb., z kterého výlučně mohou být částečně i zcela příspěvky za účastníka hrazeny. Z fondu se mohou také poskytovat zaměstnancům věcné nebo peněžní dary při prvním odchodu do starobního nebo invalidního důchodu.

Organizační složky státu a státní příspěvkové organizace mohou z fondu hradit za své zaměstnance část příspěvku na penzijní připojištění, nejvýše však 90 % částky, kterou se zaměstnanec zavázal hradit. Příspěvkové organizace zřízené územními samosprávnými celky mohou z fondu hradit za své zaměstnance celý příspěvek na penzijní připojištění nebo jeho část (§ 12 vyhlášky č. 114/2002 Sb.).

Podle zákona o penzijním připojištění (§ 27 penz. zák.) se však neposkytuje na příspěvek placený zaměstnavatelem zcela nebo zčásti za své zaměstnance státní příspěvek. Státní příspěvek ovšem účastníkovi náleží na příspěvek, které si vedle tohoto platí sám.

Novela č. 309/2002 Sb. přidala omezení do pátého odstavce § 27 penz. zák. s účinností od 1. 1. 2012, že příspěvek nebo jeho část nemůže být hrazen za státní zaměstnance, na něž se vztahuje služební zákon (zák. č. 218/2002 Sb.). Služební zákon zatím nenabyl účinnosti.

Penzijní fond nebo zprostředkovatel smlouvy o penzijním připojištění nesmí poskytnout zájemci nebo zaměstnavateli úplatu, odměnu nebo nepeněžitou výhodu. Ani zaměstnavatel nesmí ovlivňovat zaměstnance při výběru penzijního fondu. Zaměstnavatel rovněž nesmí přijmout úplatu či nepeněžitou výhodu v souvislosti s poskytováním příspěvku na penzijní připojištění jeho zaměstnancům.

4. 2. 2. Státní příspěvky

Státní příspěvek je pravidelná peněžní dávka poskytovaná státem ve prospěch účastníka penzijního připojištění prostřednictvím penzijního fondu.

Jde o charakteristickou motivaci účastníků privátního pojištění téměř ve všech postkomunistických zemích. Stát tímto účastníkům garantuje stálý a pravidelný nárůst jejich peněžních prostředků, které účastníkovi po ukončení penzijního připojištění

náleží z titulu dávek. A to i pro případ, že by penzijní fond nevykazoval kladné výsledky hospodaření.¹⁷

Státní příspěvky ve prospěch účastníků jsou poskytovány ze státního rozpočtu a penzijní fond je povinen hospodařit s nimi stejným způsobem jako s příspěvky zaplacenými účastníky (a evidovat je).

Výše státního příspěvku je fixně dána v závislosti na výši měsíčního příspěvku účastníka. Částka státního příspěvku se pohybuje od 50 Kč, při příspěvku účastníka 100 Kč měsíčně, do maximálně 150 Kč za měsíční příspěvek účastníka 500 Kč a více. Platí zde nepřímá úměra, čím větší částku platí účastník, tím menší je velikost procentního příspěvku od státu. Pokud si účastník platí 100 Kč měsíčně je státní příspěvek vyjádřený v procentech ve výši 50%, při příspěvku 199 Kč, je to něco přes 43% a při 500 Kč měsíčně pouze 30% částky.

Vláda může nařízením zvýšit státní příspěvek. Zatím této možnosti nevyužila. Státní příspěvek byl sice zvýšen, ale stalo se tak společně s dalšími změnami významnou novelou zákona o penzijním připojištění č. 170/1999 Sb.

Státní příspěvek na penzijní připojištění náleží každému účastníkovi jen jednou, proto účastník nemůže platit příspěvek současně na penzijní připojištění u více penzijních fondů.

4 3. Hospodaření penzijního fondu

Penzijní fond je v rámci svého hospodaření značně omezen.

V zájmu bezpečnosti penzijního připojištění a ochrany úspor účastníků je systém regulován hned celou řadou ustanovení, která vymezují poměrně úzké mantinely pro jeho podnikatelské aktivity, zejména operace na kapitálovém trhu, kdy penzijní fond disponuje s penězi svých účastníků.¹⁸

Ustanovení § 31 až § 38 penz. zák. představuje základní právní rámec pro regulaci aktivit penzijní fondu. Tato úprava má kogentní charakter. Její účel je dvojitý, a to primárně regulace hospodářského rizika při investování prostředků

¹⁷ ELIÁŠ, Karel, DVORÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

¹⁸ ŠULC, Jaroslav, ILLETŠKO, Petr, Penzijní připojištění, první vydání, Praha 2000, Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

a nakládání s majetkem penzijního fondu, a sekundárně dosažení výnosů z investovaných prostředků pro účastníky penzijního připojištění.¹⁹

Penzijní fond může svoji investiční politiku omezit nad rámec zákona, nemůže ji však rozšiřovat za zákonné meze. Fondy spíše ještě více omezují investiční rizika a hledají jistější, méně výnosné, investice.

Dle ust. § 31 musí penzijní fond hospodařit s majetkem s odbornou péčí a s cílem zabezpečení spolehlivého výnosu, tedy zajistit reálné zhodnocení majetku penzijního fondu. Naopak nesmí nakládat se svým majetkem způsobem, který by byl v rozporu se zájmy účastníků.

Zákon ale nenabízí žádnou motivaci, regulaci nebo podmínky sankce pro penzijní fond nebo osoby ve vedení penzijního fondu směřující k tomu, aby výnosy byly, co možná nejvyšší. Například podle slovenské právní úpravy (viz kapitola sedmá). Otázkou pak je, zda například půlprocentní výnos ročně není v rozporu se zájmy účastníka.

Penzijní fond může k efektivnějšímu obhospodařování svěřit majetek třetí osobě (např. investiční společnost nebo obchodníkovi s cennými papíry). Pravidla pro svěření majetku fondu kolektivního investování k obhospodařování obsahuje zákon o kolektivním investování (zák. č. 189/2004 Sb.). Otázkou je, zda bude hospodaření efektivnější, když investiční omezení a investiční politika jsou stanoveny zákonem a statutem penzijního fondu, které jsou i pro obhospodařovatele závazné.

Zákon o penzijním připojištění v ust. § 26 ukládá povinnost penzijnímu fondu každoročně písemně informovat účastníky o výši všech prostředků, které eviduje v jejich prospěch, a o stavu těchto nároků, včetně údaje o výši připsaného procenta zhodnocení prostředků účastníka. Zpráva dále musí obsahovat přehled o uložení a umístění prostředků penzijního fondu a jejich výši a údaj o celkovém počtu jeho účastníků. Tyto informace musí být každému dostupné.

Právní úprava v tomto smyslu zakotvuje subjektivní právo účastníka na informace o jeho uložených úsporách. Zprávy o hospodaření a investičních aktivitách může nalézt i na webových stránkách svého fondu, bohužel s těmito informacemi nemůže nijak kalkulovat, investiční strategie je dána zákonem a statutem

¹⁹ ELIÁŠ, Karel, DVORÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

a účastník ji nemůže změnit ani ovlivnit. Přechod k jinému penzijnímu fondu nebude mít vzhledem k právní regulaci větší význam.

4.3.1. Umístění peněžních prostředků shromážděných penzijním fondem

Peněžní prostředky musí penzijní fond umísťovat s odbornou péčí tak, aby byla zaručena bezpečnost, kvalita, likvidita a rentabilita skladby finančního umístění jako celku (§ 33 odst. 1 penz. zák.).

Penzijní fond může investovat své peněžní prostředky jak na peněžním trhu (s krátkodobou splatností investičních instrumentů), tak na kapitálovém trhu.

Ustanovení § 33 zákona o penzijním připojištění představuje rámec, v němž se mohou realizovat výdělečné aktivity penzijního fondu. Podle důvodové zprávy je účelem této úpravy omezení podnikatelského rizika penzijního fondu při nakládání s jeho majetkem a ochrana oprávněných nároků účastníků penzijního připojištění. Penzijní fond si může stanovit přísnější investiční omezení, než požaduje zákon. Pokud je toto omezení stanovenove statutu penzijního fondu (§ 10 písm. b) penz. zák.), je pro něj závazné. Penzijní fond však nemůže sám své investiční aktivity rozšiřovat.

Zákon o penzijním připojištění demonstrativně uvádí investiční nástroje, do kterých může penzijní fond vložit shromážděný majetek. Peněžní prostředky může ukládat i do jiných bezpečných hodnot, při respektování omezení stanovených zákonem, příp. statutem penzijního fondu.

Peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem mohou být umístěny zejména do dluhopisů, jejichž emitentem je členský stát OECD nebo centrální banka tohoto státu.

OECD byla založena 30. září 1961 na základě dohod mezi vládami průmyslově vyspělých demokratických zemí. Hraje důležitou roli v koordinaci jejich hospodářské a sociální politiky. V současné době má organizace 30 členů (jako 30. země přistoupila Slovenská republika). Česká republika je členem od 21. prosince 1995.

V OECD se sdružují pouze ekonomicky vyspělé země, z čehož lze usuzovat, že investice do jimi vydaných dluhopisů znamená jednak větší výnos a jednak uložení peněžních prostředků do cenných papírů vydaných státy z dobrou platební morálkou, které jsou schopny dostát svým závazkům.

ČR může vydávat státní dluhopisy (§ 25 zák. č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů) jen na základě zvláštního zákona o státním dluhopisovém programu (se splatností většinou 40 let) nebo zvláštního zákona, který pověřuje Ministerstvo financí ČR vydat státní dluhopisy. Nejčastějším důvodem vydání státních dluhopisů v rámci státního dluhopisového programu je úhrada schodku státního rozpočtu (zák. č. /2007 Sb.) nebo úhrada jistin státního dluhu splatného v konkrétním roce (zák. č. 120/2003 Sb.). Dále např. na úhradu výdajů spojených s výstavbou dálnice D47 se splatností nejpozději uplynutím 25 let (zák. č. 220/2003 Sb.). Ministerstvo financí ČR prosadilo například zák. č. 162/1997 Sb., o vydání státních dluhopisů na financování opatření k odstranění následků povodní v roce 1997.

ČNB vydává poukázky jako krátkodobé cenné papíry se splatností do šesti měsíců. Dokonce může vydávat cenné papíry znějící na cizí měnu (§ 33, § 36 písm. b zák. č. 6/1993 Sb.).

Státní pokladniční poukázky jako dluhopisy s dobou splatnosti do jednoho roku včetně (typicky 30, 90 nebo 180 dnů) jsou obvykle vydávány státem nebo centrální bankou, řidčeji též ostatními bankami nebo jinými veřejnoprávními subjekty (u nás dříve např. Fondem národního majetku).²⁰

Penzijní fond může investovat také do dluhopisů, za které převzal záruku členský stát OECD. Dluhopisy se státní zárukou jsou dluhopisy vydané státními institucemi a podniky s většinovým podílem státu.²¹ Podle § 73 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ale platí, že ČR poskytuje státní záruky, jen stanoví-li tak zvláštní zákon.

Peněžní prostředky může penzijní fond vkládat rovněž do dluhopisů vydaných Evropskou investiční bankou, Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj nebo Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj nebo jinou mezinárodní finanční institucí, jejíž je Česká republika členem, (např. Mezinárodní měnový fond, Světová banka, Světová obchodní organizace).

²⁰ BAKEŠ, M., KOTÁB, P., Základní finanční instituty. In Finanční právo, 4. aktualizované vydání, Praha, C. H. Beck, 2006, Kapitola VI. s. 84-108.

²¹ ČSOB online [online], 2009 [cit. 2009-11-08]. Dostupné z <<http://www.csob.cz/cz/Fondy/Fondy-pro-pravnicke-osoby/Stranky/CZ0008472354.aspx>>

Státní dluhopisy jsou považované za jednu z nejbezpečnějších investic, ale výnos patří k těm menším.

Penzijní fond může své peněžní prostředky ukládat dále do podílových listů otevřených podílových fondů. Otevřený podílový fond musí být vždy obhospodařován investiční společností. Zákonná úprava se nalézá v zákoně č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů. Vznik investiční společnosti fondu je podmíněn povolením ČNB. Peněžní prostředky získává penzijní fond od veřejnosti vydáváním podílových listů.²² Peněžní prostředky pak za účelem výnosu vkládají do investičních nástrojů a komodit na finančních trzích. Za současné právní úpravy nejsou investice podílových fondů tolik regulovány jako u penzijních fondů, mohou tedy více riskovat a případně přinést větší výnosy. Penzijní fondy však neinvestují více jak 5 % majetku do podílových fondů.

Peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem mohou být investovány nákupem cenných papírů, s nimiž se obchoduje na regulovaném trhu země OECD, který je povolen příslušným úřadem členského státu.

Cenným papírem jsou mimo jiné akcie, zatímní listy, podílové listy, dluhopisy atd. (zák. č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů).

V ČR může organizovat regulovaný trh pouze organizátor regulovaného trhu, kterým je právnická osoba, jež získala povolení od ČNB. Podmínky organizace regulovaného trhu obsahuje zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů. Význam v této oblasti má i několik směrnic komunitárního práva, např. směrnice o trzích finančních nástrojů (MiFID), směrnice o přijetí cenného papíru na burze cenných papírů a o informacích, které k nim mají být zveřejněny.

V současné době v ČR existují pouze dva organizátoři regulovaného trhu, a to Burza cenných papírů Praha, a.s. a společnost RM-Systém, a.s., oba organizují burzovní trh.

K uzavírání burzovních obchodů jsou oprávněni pouze členové burzy. Podmínky účasti na burzovních obchodech upravují Burzovní pravidla a Pravidla obchodování. Sami penzijní fondy členy nejsou. Účastní se např. prostřednictvím obchodníka s cennými papíry.

²² DĚDIČ, Jan, a kol., Právo cenných papírů a kapitálového trhu, první vydání, Praha, Prospektrum, 2000, 546 s. ISBN 80-71-75-084-0

A contrario z ust. § 33 odst. 1 písm. d zákona o penzijním připojištění vyplývá, že penzijní fond nesmí investovat do cenných papírů, které nebyly přijaty k obchodování

na regulovaném trhu země OECD. Ale zákon o penzijním připojištění neřeší, co se stane, pokud cenný papír, do kterého penzijní fond investoval, bude dočasně nebo trvale vyřazen z obchodování na burze. Při dočasném, krátkodobém vyloučení cenného papíru z burzovního obchodu dochází k většímu či menšímu poklesu jeho tržní hodnoty. Penzijní fond je povinen tuto skutečnost zohlednit ve svém účetnictví nebo cenný papír prodat, čím ale lehce docílí ztráty (nesmí se dostat do rozporu s ust. § 31 odst. 3 penz. zák., podle kterého penzijní fond nesmí se svým majetkem nakládat způsobem, který by byl v rozporu se zájmy účastníků). Jiná situace nastává, pokud je cenný papír vyloučen trvale z burzovních obchodů. Potom patrně nezbývá jiná možnost, než ze zákona dovodit povinnost penzijního fondu takové cenné papíry prodat.²³

Penzijní fond je povinen ze zákona prokázat, že cenný papír koupil jen za nejnižší možnou cenu, a prodal jen za nejvyšší cenu, za kterou by jej bylo možné při vynaložení odborné péče prodat. Porušení zákona penzijním fondem může být postihnuto peněžitou sankcí. Účastníci tak utrpí újmu rovnou dvakrát. Pro výpočet hodnoty cenného papíru v majetku penzijního fondu platí vyhláška č. 270/2004 Sb., o způsobu stanovení reálné hodnoty majetku a závazků fondu kolektivního investování a o způsobu stanovení aktuální hodnoty akcie nebo podílového listu fondu kolektivního investování.

Dále může penzijní fond své peněžní prostředky vložit do takových movitých věcí, jenž představují záruku bezpečného uložení peněžních prostředků, např. umělecké předměty, diamanty, zlaté cihly apod. Ovšem ne každá taková movitá věc poskytuje záruku bezpečného uložení finančních prostředků. Záleží jednak na pořizovací ceně, kvalitě věci a jednak na dlouhodobém vývoji cen těchto komodit na domácím, popř. mezinárodním trhu. Investice do obrazů a jiných uměleckých děl je lákavější pro menší samostatné investory. Penzijní fond by musel vynaložit náklady na znalce a odborníky, účastnit se dražeb atd.

²³ ELIÁŠ, Karel, DVORÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

Peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem mohou být umístěny také do nemovitostí poskytujících záruku spolehlivého uložení peněžních prostředků a sloužících zcela nebo převážně k podnikání nebo bydlení. Rozhodující je, aby z nemovitosti plynul stálý příjem, ale vždy je nutné posuzovat tuto investici *in concreto*.

Pro oceňování movitých a nemovitých věcí platí zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, a vyhláška č. 3/2008 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o oceňování majetku a o změně některých zákonů (oceňovací vyhláška). Ocenění movitých věcí a nemovitých věcí se provádí znalcem dle platných právních předpisů před jejich nákupem a dále ve lhůtách stanovených ve statutu penzijního fondu, nejméně však jedenkrát ročně. Tato povinnost penzijního fondu pomáhá zjistit tržní hodnotu majetku a predikovat výnosy např. z pronájmu nemovitostí.

Investice do cenných papírů a nemovitostí patří spíše k rizikovým obchodům.

Též mohou být peněžní prostředky shromážděné penzijním fondem uloženy na vkladových účtech, vkladních knížkách a na vkladech potvrzených vkladovým certifikátem nebo vkladním listem, a to u banky nebo pobočky zahraniční banky na území ČR nebo u banky se sídlem na území členských států OECD.

Depozitní certifikáty patří mezi krátkodobé nástroje peněžního trhu. Depozitní certifikáty jsou poukázky banky, které potvrzují přijetí pevné částky vkladu zpravidla na kratší lhůtu splatnosti (od 2 měsíců do 2 let), během níž nemohou být vypovězeny. Depozitní certifikát je jako listinný cenný papír na doručitele volně převoditelný, což znamená, že penzijní fond jako majitel může certifikát kdykoliv prodat bez vědomí banky.²⁴ V ČR nejsou obchodovatelné na burze. V zahraničí jde o obchodovatelný cenný papír na finančním trhu.²⁵

Předčasná výplata certifikátu není možná (narozdíl např. od termínovaných vkladů patřících mezi vkladové účty).

U nás se vyskytuje vkladní list jako jedna z možných podob dokladu, který předává banka vkladateli (v ust. § 786 obč. zák.), jako potvrzení o pevném a jednorázovém vkladu. Od novely občanského zákoníku s účinností od 1. 1. 2001 již

²⁴ Depozitní certifikáty, Měsíc.cz [online], server o osobních financích, 2009 [cit. 2009-11-10]. Dostupné z <<http://www.mesec.cz/texty/depozitni-certifikaty/>>

²⁵ Depozitní certifikáty, Finance a bankovníctví [online], maturitní otázky a referáty nejen pro studenty, 2009 [cit. 2009-11-10]. Dostupné z <<http://finance-bankovnictvi.studentske.cz/2008/11/depozitn-certifikty.html>>

nejdou vkladní listy vydávány jako cenné papíry, a mohou být vystaveny pouze na jméno (§ 786 odst. 2 obč. zák.).

Komerční banky v ČR v současnosti zaručují stálé procento zisku z vkladů uložených na bankovních účtech. Připsané úroky se pohybují od 1 % u termínovaných vkladů až po 6 % u tzv. garantovaných vkladů. Současně ale zmrazují možnost disponovat s prostředky po určité stanovenou dobu.

Dle platného znění zák. č. 21/1992 Sb., o bankách nejsou pojištěny pohledávky z vkladů finančních institucí. (§ 41c odst. 2 bank. zák.). V případě bankrotu banky může tedy utrpět penzijní fond značnou ztrátu.

Ve snaze chránit zájmy účastníků penzijního připojištění před hrozbou neúměrně vysoké ztráty, ke které by došlo v případě úpadku banky, u níž by měl penzijní fond uloženo příliš velké množství svých peněžních prostředků, stanoví zákon omezení, že výše takto uložených prostředků u jedné banky nesmí tvořit více než 10 % majetku penzijního fondu nebo 20 mil. Kč, popřípadě ekvivalent této částky v cizí měně (§ 33 odst. 3 penz. zák.).

Zajišťovací obchody, zejména derivátové a opční, může penzijní fond uzavírat pouze za předpokladu, že slouží ke snižování rizik plynoucích z kurzů cenných papírů, úrokových měr a devizových kurzů aktiv nacházejících se v portfoliu penzijního fondu. Tyto obchody lze uzavírat na veřejném trhu a dále na regulovaných trzích členských států OECD.

4.3.2. Investiční omezení pro umístění prostředků penzijního fondu

Zákon o penzijním připojištění stanoví různá omezení složení majetku penzijního fondu. Jednak kvantitativní (např. celková hodnota cenných papírů od jednoho emitenta) a jednak kvalitativní (např. majetek penzijního fondu nemůže být použit k zajištění závazků, jeden penzijní fond nesmí nakupovat akcie od jiného penzijního fondu a vydávat dluhopisy).²⁶

Zákon o penzijním připojištění v ust. § 33 a zejména § 34 závazným způsobem stanoví maximální hranice pro investice a způsob rozložení rizik při investování penzijního fondu.

²⁶ ŠULC, Jaroslav, ILLETŠKO, Petr, Penzijní připojištění, první vydání, Praha 2000, Grada Publishing, spol. s r.o., 2000. 164 s. ISBN 80-7169-979-9

Maximálně 50 % majetku penzijního fondu může být umístěno do podílových listů otevřených podílových fondů, cenných papírů obchodovatelných na regulovaném trhu, cenných movitých věcí a nemovitostí sloužících k podnikání nebo bydlení. Z těchto zákonných limitů vyplývá, že téměř 50 % majetku penzijního fondu bude vloženo do dluhopisů nebo jako vklady u bank.

Hodnota cenných papírů vydaných jedním emitentem nesmí tvořit více než 10 % majetku penzijního fondu. Přičemž toto omezení se nevztahuje na dluhopisy vydané členským státem OECD a jeho centrální bankou nebo na dluhopisy vydané mezinárodní finanční institucí, jejíž je ČR členem, ty mohou teoreticky představovat až 100 % podíl na majetku penzijního fondu.

V majetku penzijního fondu nesmí být více než 20 % z celkové jmenovité hodnoty cenných papírů vydaných jedním emitentem. Toto omezení se opět nevztahuje na výše popsané dluhopisy. Relevantní je zde celková jmenovitá hodnota cenných papírů, nikoli pouze jedné emise. Rovněž zde není podstatný druh cenného papíru.

Celková hodnota movitých a nemovitých věcí nesmí tvořit více než 10 % majetku penzijního fondu.

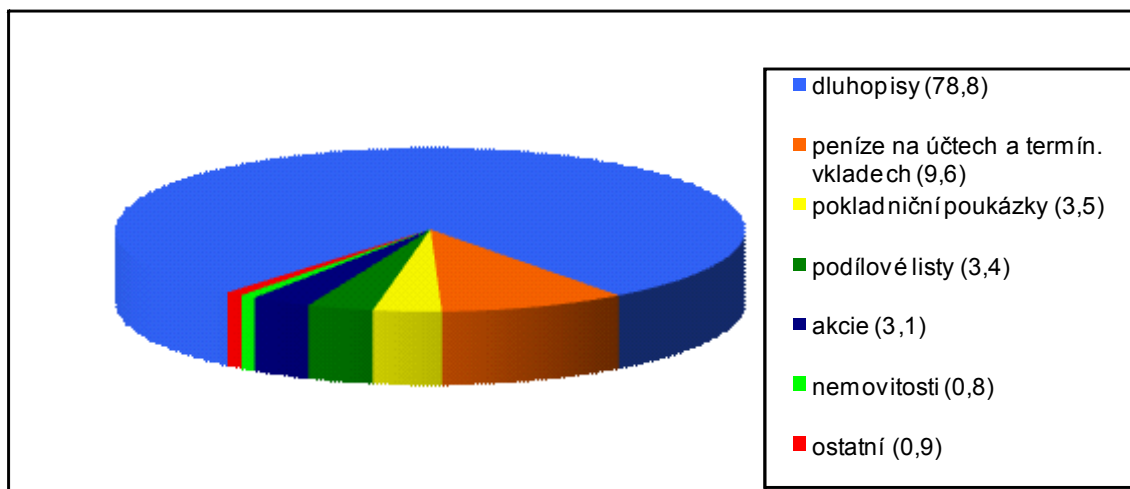
Nejméně 70 % majetku penzijního fondu musí být umístěno nebo uloženo do aktiv znějících na měnu, ve které jsou vyjádřeny závazky penzijního fondu vůči účastníkům, tj. v Koruně české. Toto opatření omezuje dopad kurzových rizik.

Pouze 5 % majetku penzijního fondu může být umístěno do jiných investičních nástrojů, než které vyjmenovává zákon (§ 33 penz. zák).

Zákon preferuje investice do méně rizikových, ale také méně výnosných investičních instrumentů, než investice vložené do rizikovějších, ač podnikatelsky atraktivnějších investičních nástrojů. Penzijní fondy sami jsou ještě více opatrnější.

Následující graf ukazuje rozložení investic všech 10 penzijních fondů působících na českém trhu za rok 2008.

Graf č. 1: Umístění peněžních prostředků penzijních fondů za rok 2008 v %

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR²⁷

V celkovém objemu investic penzijního fondu s velkou převahou dominují investice uložené v dluhopisech, a to téměř 80 % majetku penzijního fondu. Necelých 10 % prostředků je uloženo na bankovních účtech. A v pořadí třetí nejvýraznější investici s 3,5 % představují pokladniční poukázky. Podílové listy, akcie, nemovitosti a další tvoří menší podíl na rozložení shromážděných peněžních prostředků penzijního fondu.

V minulém roce byla poptávka po státních dluhopisech velmi slabá. Pro podporu trhu s nimi se proto ČNB rozhodla nabízet bankám půjčky, za které banky ručily státními dluhopisy, které samy držely.

Podle tiskové zprávy Asociace penzijních fondů z listopadu roku 2009 tvoří většinu majetku penzijních fondů dluhopisy vysoké bonity, u nichž téměř nedochází k riziku nesplacení. Pod vlivem negativního vývoje na kapitálových trzích především v průběhu roku 2009, jejich cena kolísá, což se projevuje v ocenění majetku fondů. Ale při splacení dluhopisu inkasuje fond vše, co má, a generuje tak zisk.

Regulace penzijních fondů je stanovena tak, aby měl penzijní fond jistý nějaký výnos, a zbytečně neriskoval. Pak ale z pozice účastníka, který chce zhodnotit své úspory, nepředstavuje velkou investiční pobídku. Rizika by měl rozkládat. Na druhou

²⁷ ASOCIACE PENZIJNIÍCH FONDŮ, Ekonomické ukazatele penzijních fondů APF ČR za rok 2009 [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-fondu-apf-cr-za-rok-2009.html>>

stranu u hospodaření penzijních fondů nejde o závratné zisky, ale o finanční zajištění budoucích potřeb.

4.3.3. Výnosy a zisk penzijního fondu

Ust. § 35 představuje závaznou úpravu pravidel rozdělování zisku. Penzijní fond musí nejméně 5 % ze svého zisku vložit do rezervního fondu (ten lze použít pouze ke krytí ztrát společnosti). Pouze 10 % zisku není účelově vázáno zákonem. Pokud nebude způsob užití těchto 10 % uveden ve statutu nebo stanovách penzijního fondu, může o jejich použití usnesením rozhodnout valná hromada penzijního fondu.

Zbývá část, tedy nejméně 85 % zisku, se použije jako výnos ve prospěch účtů všech přispívajících účastníků a také osob, jejichž penzijní připojištění zaniklo v roce, za který se zisk rozděluje. Nárok na podíl na zisku tak mají i bývalí účastníci, jejichž penzijní připojištění zaniklo v roce, za který se zisk rozděluje. Přičemž pravidla, podle kterých se vypočte podíl každého účastníka na zisku penzijního fondu, jsou obligatorní součástí platného penzijního plánu.

Pokud hospodaření penzijního fondu skončí ztrátou, použije se ke krytí ztráty primárně nerozdělený zisk z minulých let, rezervní fond a případně další fondy tvořené z oněch účelově neurčených 10 % zisku (§ 35 odst. 2 první věta penz. zák.).

Nestačí-li tyto zdroje na úhradu, sekundárně musí být ztráta kryta snížením základního kapitálu. Hodnota základního kapitálu však nesmí klesnout pod částku 50 mil. Kč (§ 35 odst. 2 první věta penz. zák.). Zákonné kogentní ustanovení o krytí ztráty však nevyklučuje, aby k úhradě ztráty došlo i zvýšením základního kapitálu penzijního fondu upsáním nových akcií podle § 203 obch. zák., bez veřejné nabídky a výlučně peněžitými vklady (§ 4 odst. 5 penz. zák.).²⁸ Fakticky se tak děje přílivem peněz od mateřské společnosti. V loňském roce akcionáři penzijních fondů do celého systému vložili kapitál ve výši 6,3 mld. Kč a to převážně na úhradu ztrát v hospodaření.

Penzijní fond je povinen průběžně evidovat stav příspěvků zaplacených ve prospěch jednotlivých účastníků. Přičemž samostatně musí vést příspěvky účastníka, příspěvky účastníka nárokovatelné pro odpočet ze základu daně z příjmů účastníkem, který je poplatníkem daně, příspěvky placené zaměstnavatelem a ostatní příspěvky

²⁸ ELIÁŠ, Karel, DVORÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0

zaplacené ve prospěch účastníka. Dále je penzijní fond povinen odděleně evidovat stav státních příspěvků jednotlivých účastníků a podílů na výnosech hospodaření penzijního fondu. Oddělené vedení jednotlivých příspěvků slouží pro uplatnění daňové úlevy, její stornování, a případné vrácení státního příspěvku.

Penz. zák. stanoví další administrativní povinnosti penzijního fondu, jejichž smyslem je zajistit závazný a jednotný způsob evidence, důležitý pro kontrolu nad penzijními fondy. Kromě výše uvedených údajů je penzijní fond povinen dále evidovat dobu, po kterou účastník pozbyl nároku na státní příspěvek v důsledku neplacení příspěvků, také dobu přerušení placení příspěvků (§ 19 odst. 2 pen. zák.), vznik nároku na dávky z penzijního připojištění, a vyplacené dávky a jejich výši.

Podíl na výnosech jednotlivých účastníků penzijního připojištění závisí na součtu příspěvků (zaplacených účastníky a státních) a podílu na výnosech penzijního fondu z minulých let (příp. minus vyplacené dávky), které se nachází na individuálním účtu každého účastníka, a také na tom, zda dotyčný byl účastníkem penzijního připojištění u konkrétního penzijního fondu po celý rok nebo jen po část roku.

Prispívající účastníci se na zisku podílí přímo úměrně průměrné výši peněžních prostředků evidovaných v jejich prospěch v roce, za který je zisk rozdělen.

Průměrný výnos z hospodaření penzijního fondu s peněžními prostředky se pohybuje lehce přes 3 % ročně. Výnos hospodaření je zákonem předpokládán, ale není nijak garantovaný. Penzijní fond není zákonnou úpravou nucen, aby dosáhl alespoň určitého výnosu.

V roce 2008 výnosy strmě spadly a v letošním roce se s ohledem na výsledky hospodaření penzijních fondů k 3. čtvrtletí také nečekají větší zisky. Podle zveřejněných ekonomických ukazatelů mají letos největší poměr objemu vytvořeného zisku k průměrnému objemu vlastního jmění účastníků penzijní fondy Allianz PF (3,5 %) a Generali PF (3,0 %), dále PF Komerční banky a PF České spořitelny (2 %). Naopak ve ztrátě se pohybují AEGON PF (21 mil. ztráta) a ING PF (132 mil. ztráta).

K rapidnímu poklesu výnosů hospodaření penzijních fondů přispěly především ztráty z obchodů, zejména na akciových trzích, a podle některých zdrojů i vysoké provize vyplacené finančním poradcům za uzavření smlouvy s novými klienty.

Následující tabulka ukazuje reálné zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v jednotlivých penzijních fondech.

Tabulka č. 1: Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v jednotlivých penzijních fondech v %

Penzijní fond / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
AEGON PF								4,5	3,5
Allianz PF	3,8	4,4	3,7	3,0	3,0	3,0	3,1	3,0	3,0
AXA PF	4,1	4,3	3,4	3,4	3,1	3,7	2,5	2,2	0,0
ČSOB PF Progres	5,6	3,9	4,3	4,3	5,3	5,0	2,3	2,4	0,02
ČSOB PF Stabilita	4,2	3,2	3,0	2,3	4,3	4,0	2,8	2,4	0,05
Generali PF	3,6	4,6	4,1	3,0	3,0	3,8	3,7	4,1	2,0
ING PF	4,4	4,8	4,0	4,0	2,5	4,2	3,6	2,5	0,04
PF České pojišťovny	4,5	3,8	3,2	3,1	3,5	3,8	3,3	2,4	0,2
PF České spořitelny	4,2	3,8	3,5	2,6	3,7	4,0	3,0	3,1	0,4
PF Komerční banky	4,9	4,4	4,6	3,4	3,5	4,0	3,0	2,3	0,58

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, hospodářské výsledky²⁹

Hospodaření penzijního fondu ovlivňuje řada faktorů, vývoj na kapitálových trzích, inflace, pohyb devizového kurzu atd. Vzhledem k tomu, že investice v cizí měně tvoří velmi malé procento z celkového majetku penzijních fondů, nebudou se vývojem a vlivem devizového kurzu více zabývat.

Význam pro budoucí penzi účastníka má také inflační znehodnocení vkladů ve fondech. Výnos fondu musí být vyšší, než roční inflace, jinak je spoření ztrátové.

Následující tabulka ukazuje, jakou reálnou hodnotu bude mít jedna koruna po uplynutí uvedeného období při dané míře inflace.

Tabulka č. 2: Reálné znehodnocení 1 Kč v čase v závislosti na různé míře inflace

Roční míra inflace	5 let	10 let	20 let	30 let	35 let
2%	0,89	0,82	0,67	0,55	0,5
3%	0,86	0,74	0,55	0,41	0,36
4%	0,85	0,68	0,45	0,31	0,25

²⁹ ASOCIACE PENZIJNIÍCH FONDŮ, Ekonomické ukazatele penzijních fondů APF ČR za rok 2009 [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-fondu-apf-cr-za-rok-2009.html>>

Skutečnost je naštěstí trochu jiná. Pokud spoříme 30 let, podléhá první třetina vložených peněžních prostředků v průměru dvacetileté inflace, druhá třetina patnáctileté a poslední třetina jen pětileté inflaci. Za 30 let se tedy konstantní vklad nezhodnotí při 3 % inflaci na 41 % vkladu, ale „jen“ na 66 %.³⁰

Jak se ukazuje současná právní úprava penzijních fondů a regulace hospodaření s majetkem fondu není nastavena ku prospěchu věci. Systém by měl dosahovat, co možná nejvyšší výnosnosti s respektováním určitých bezpečnostních mantinelů. Možnosti investování by měly být rozšířeny, ale stále pod dohledem státu a regulaci by měla podléhat i míra výnosnosti.

4.4. Daňové úlevy účastníka u daně z příjmů

Nejvýznamnější motivací pracujících k tomu, aby k dlouhodobému spoření využívali právě penzijní připojištění, jsou daňové úlevy na základě zákona o daních z příjmů (zák. č. 586/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Účastník penzijního připojištění může svoje celkové roční příspěvky, ovšem v zákonem vymezeném rozsahu odečíst od základu daně z příjmů jako nezdánitelnou část.

Podle § 15 odst. 5 zákon o daních z příjmů si účastník může odečíst od základu daně z příjmů částku, která se rovná úhrnu jím zaplacených příspěvků na penzijní připojištění ve zdaňovacím období sníženou o 6 tis. Kč. Přičemž tato odečitatelná část základu daně může činit maximálně 12 tis. Kč.

Tabulka č. 3. Daňové úlevy a státní příspěvky podle výše příspěvků účastníka

Měsíční příspěvek účastníka v Kč	100	500	750	1 000	1 500	2 000	3 000
Roční příspěvky účastníka v Kč	1 200	6 000	9 000	12 000	18 000	24 000	36 000
Měsíční státní příspěvek v Kč	50	150	150	150	150	150	150
Roční státní příspěvky v Kč	600	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800	1 800
Roční odečitatelná částka ze základu daně	0	0	3 000	6 000	12 000	12 000	12 000
Roční snížení na dani z příjmů (15 %)	0	0	450	900	1 800	1 800	1 800

³⁰ KOKEŠ, J., Důchodová reforma opt-out a jeho nevýhody, Investujme.cz [online], 2. 9. 2009 [cit. 2009-11-20]. Dostupné z <<http://www.investujme.cz/clanky/duchodova-reforma-opt-out-a-jeho-nevyhody>>

V tabulce č. 3 je uvedena závislost státní podpory jednak v podobě státního příspěvku a jednak v podobě daňových úlev podle velikosti měsíčního příspěvku účastníka.

Nejvyšší motivací z hlediska státních příspěvků a daňových úlev jsou pro účastníka vlastní roční příspěvky celkem 18 tis. Kč a vyšší, z kterých na prvních 6 tis. Kč inkasuje státní příspěvek, a na dalších 12 tis. Kč pak získává podporu v podobě snížení daně z příjmů.

Pokud tedy účastník naspoří za zdaňovací období 18 tis. Kč, ušetří 1800 Kč, které by jinak odvedl jako daň z příjmů, a k tomu získá státní příspěvek ve výši 1800 Kč. Pro nízko a středně příjmové kategorie pracujících takovému zvýhodnění určitě motivací je.

Z uvedeného vyplývá, že výdělek na zaplacené příspěvky nedosahující 6 tis. Kč a přesahující 18 tis. Kč za rok podléhá běžné sazbě daně z příjmů fyzických osob, která činí 15 %. Pokud ovšem penzijní připojištění zaniklo ve zdaňovacím období bez nároku na penzi nebo jednorázové vyrovnání a současně bylo poplatníkovi vyplaceno odbytné, pak nárok účastníka na uplatnění odčitatelné části základu daně zaniká. Zákon tedy daňově zvýhodňuje jen ty, kteří jsou účastníky penzijního připojištění celý rok, ať už přispívají a spoří nebo začali čerpat dávky.

Penzijní připojištění je tak pro běžného občana díky kombinaci státního příspěvku a daňových úlev dlouhodobě nejvýhodnější a nejdostupnější formou investic. Zatímco efekt státního příspěvku účastník ocení až po mnoha letech spoření na penzijní připojištění, neboť ho bude inkasovat až v okamžiku výplaty penze, efekty daňových úlev se dostávají každoročně a mohou trvat po celou dobu trvání připojištění.

Výhodnost se neztrácí ani u příspěvků na penzijní připojištění placenými přímo zaměstnavatelem. Této variantě se věnuji v této kapitole dále při posuzování výhodnosti dalších možností dlouhodobého spoření.

Příznivé hodnocení penzijního připojištění vyplývá z porovnání nejběžnějších způsobů dlouhodobého spoření: penzijního připojištění, stavebního spoření a bankovního termínovaného vkladu, pro nejpočetnější ekonomicky aktivní skupinu, tj. zaměstnance se střední mzdou (okolo 20 tis. Kč měsíčně).

V následujících kalkulacích byly použity základní parametry (sazby a částky) podle legislativy platné v roce 2009. Odhady ostatních parametrů jsem zvolila podle

Tabulka č. 4: Kalkulační položky ovlivňující měsíční navýšení peněžních prostředků v jednotlivých systémech dlouhodobého spoření

Kalkulační položky \ System	penzijní připojištění hrazené zaměstnan- cem	penzijní připojištění hrazené zaměstna- vatelem	stavební spoření	bankovní termínova- ný vklad
Měsíční příspěvek účastníka	1 500 Kč	1 500 Kč	1 500 Kč	1 500 Kč
Odpovídají měsíční „superhrubá” mzda, tj. mzdové náklady zaměstnavatele	2 628 Kč	1 500 Kč	2 919 Kč	2 919 Kč
Odpovídající část zákonného sociálního pojištění zaměstnavatele	667 Kč	0 Kč	741 Kč	741 Kč
Odpovídající část „hrubého” příjmu zaměstnance	1 961 Kč	1 500 Kč	2 178 Kč	2 178 Kč
k tomu – odpovídající část vy- měřovacího základu zákonného sociálního pojištění	1 961 Kč	0 Kč	2 178 Kč	2 178 Kč
– odpovídající část základu daně z příjmů zaměstnance	1 628 Kč	0 Kč	2 919 Kč	2 919 Kč
Odpovídající část daně z příjmů zaměstnance	245 Kč	0 Kč	438 Kč	438 Kč
Odpovídající část zákonného sociálního pojištění zaměstnance	216 Kč	0 Kč	240 Kč	240 Kč
Měsíční státní příspěvek apod.	150 Kč	– Kč	225 Kč	– Kč
Měsíční navýšení v systému celkem	1 650 Kč	1 500 Kč	1 725 Kč	1 500 Kč
Předpokládané jednorroční inflační znehodnocení měsíčního příspěvku do systému	50 Kč	45 Kč	52 Kč	45 Kč
Předpokládaný jednorroční výnos z měsíčního příspěvku do systému	33 Kč	30 Kč	35 Kč	75 Kč
Jednorročně zhodnocený měsíční příspěvek v systému celkem	1 633 Kč	1 433 Kč	1 708 Kč	1 530 Kč

vlastních zkušeností a předpokladů dalšího vývoje. Jednotné paušální sazby zákonného sociálního pojištění a daně z příjmů a všeobecně nízký podíl příspěvků na dlouhodobé spoření ze mzdy umožňují rozbor provést přírůstkovou metodou, tj. kalkulacím podléhá pouze část mzdy zaměstnance, která odpovídá těmto částkám.

Motivační aspekty není možno zúžit pouze na účastnické příspěvky z „čisté“ mzdy, ale je nutné zkoumat celý „mzdový tok“ od mzdových nákladů zaměstnavatele.

V tabulce č. 4 je uveden kalkulační postup a položky výpočtu pro zvolenou částku měsíčního příspěvku účastníka. Uvedení tohoto postupu je demonstrační pro konstrukci dále publikovaných grafů. Dále uvádím ustálené pojmy použité v kalkulačních položkách.

Mzdovými náklady zaměstnavatele („superhrubou“ mzdou) jsou všechny výdaje na zúčtované mzdové příjmy zaměstnance v souvislosti se zaměstnáním a odpovídající částky pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění (tj. zákonné sociální pojištění).

„Superhrubá“ mzda je také daňovým základem zaměstnance (z příjmů ze závislé činnosti), kdy „hrubá“ mzda se zvyšuje o částku odpovídající pojistnému na zákonné sociální pojištění, které je z „hrubé“ mzdy povinen platit zaměstnavatel přičemž se nepřihlíží k částkám, o které si zaměstnavatel snižuje odvody tohoto povinného pojistného, např. slevy.

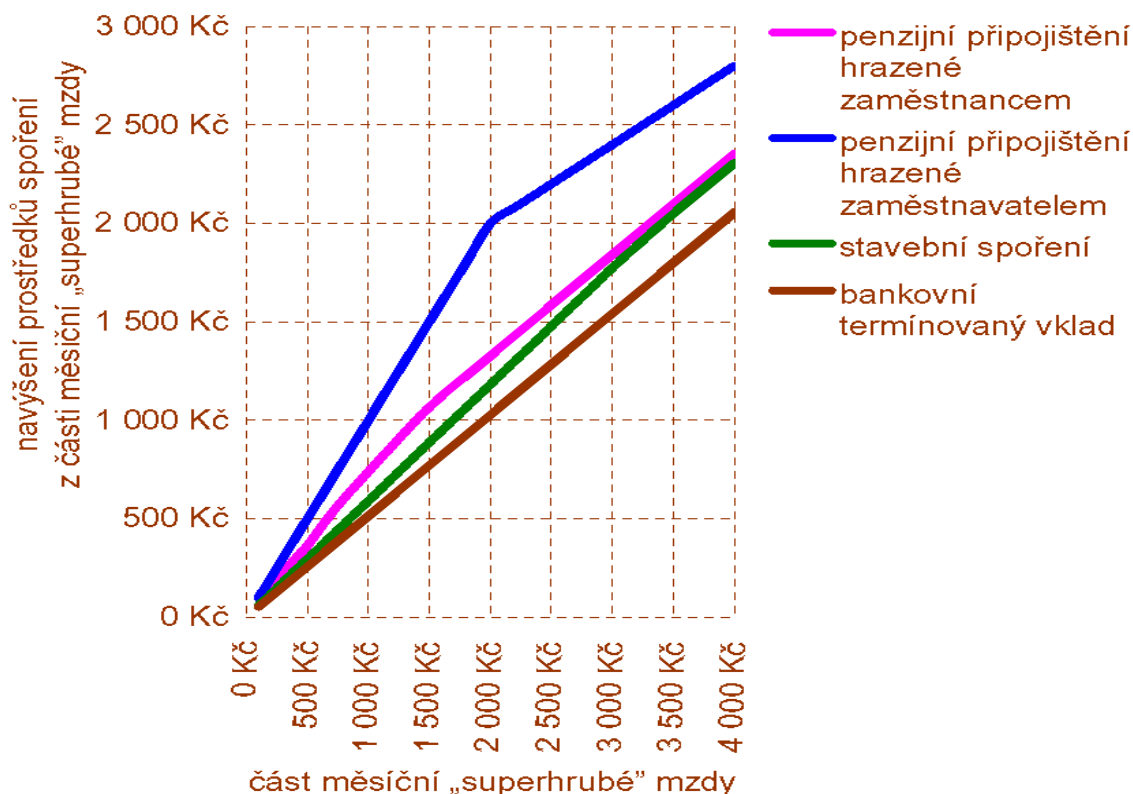
„Hrubou“ mzdou zaměstnance jsou všechny zúčtované mzdové příjmy zaměstnance v souvislosti se zaměstnáním.

„Čistým“ příjmem zaměstnance je „hrubá“ mzda po sražce odvodů za zaměstnance, tj. měsíčního pojistného na sociální zabezpečení, všeobecné zdravotní pojištění a měsíční daně (resp. záloh) z těchto příjmů ze závislé činnosti.

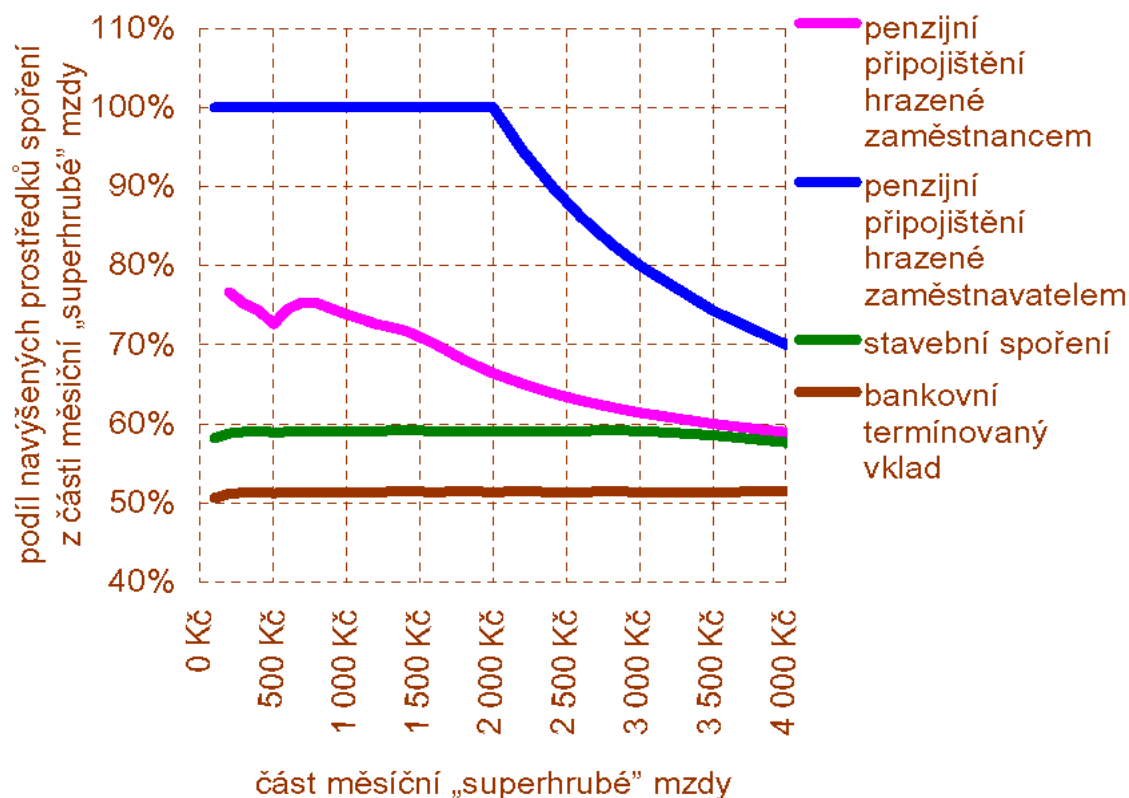
Na základě kalkulačních postupů uvedených v tabulce č. 4 lze porovnat výhodnost jednotlivých druhů dlouhodobého spoření v charakteristickém intervalu výše příspěvků zaměstnance.

Podle grafu č. 2 je nejvýhodnější penzijní připojištění, kdy příspěvky za zaměstnance jsou hrazeny zaměstnavatelem. I z grafu č. 3 vyplývá, že pokud zaměstnavatel přispívá měsíčně na spoření svému zaměstnanci do částky 2 tis. Kč, tedy 24 tis. Kč ročně, je podíl navýšení úspor maximální.

Graf č. 2: navýšení peněžních prostředků z části „superhrubé“ měsíční mzdy

Graf č. 3: Podíl navýšení peněžních prostředků z části „superhrubé“ měsíční mzdy

Jak již bylo výše uvedeno, za účastníka může platit příspěvky na penzijní připojištění nebo jejich část také třetí osoba, tou může být zaměstnavatel za splnění dvou podmínek, a sice zaměstnanec s tím souhlasí a oznámí to penzijnímu fondu (z důvodu vedení oddělené evidence). Zaměstnavatel potom platí částky přímo na účet penzijního fondu u depozitáře, s kterým má účastník uzavřenou smlouvu o penzijním připojištění (bez vlivu zaměstnavatele na jeho výběr).

Pro zaměstnavatele představuje placení příspěvků jeden z nejlevnějších způsobů, jak zvýšit finanční ohodnocení zaměstnanců.

Na příspěvek placený zaměstnavatelem zcela nebo zčásti za své zaměstnance stát neposkytuje státní příspěvek. Pro účastníka je v tomto případě výhoda v podobě osvobození od odvodů na sociální pojištění a osvobození od daně z příjmů z příspěvků penzijního připojištění uhrazených zaměstnavatelem. I zde je stanovena maximální částka, kterou lze uplatnit pro osvobození od daně z příjmů, a sice 24 tis. Kč ročně od téhož zaměstnavatele (§ 6 odst. 9 písm. p zák. o dani z příjmů). Částky přesahující tuto hranici podléhají odvodům na sociální pojištění (12,5 %) a běžné sazbě daně z příjmů fyzických osob (15 %). Z pohledu zaměstnavatele představují jím zaplacené příspěvky daňově uznatelné náklady vč. odvodů za nadlimitní příspěvky.

Z porovnání motivačních aspektů nejběžnějších způsobů dlouhodobého spoření vyplynuly značné rozdíly efektivity hrazení příspěvků penzijního připojištění zaměstnancem a zaměstnavatelem.

Částka příspěvku uhrazeného zaměstnavatelem z jeho daňově uznatelných nákladů je osvobozená i od daně z příjmů zaměstnance a potom se také nezahrnuje do vyměřovacího základu zákonného sociálního pojištění. Zaměstnanec i zaměstnavatel tedy za tento příspěvek na penzijní připojištění neodvádějí pojistné ani na státní důchodové pojištění. Zaměstnanci se tak snižuje i základ pro stanovení starobního nebo invalidního důchodu. Je pochopitelné, že vzniklý rozdíl ve státních dávkách bude zanedbatelný oproti výhodám z daňových úlev a možnostem zhodnocení úspor na účtu penzijního připojištění.

Pro zaměstnance je nepochybně výhodnější, pokud příspěvky na penzijní připojištění platí sám jeho zaměstnavatel.

Zákon nevylučuje, aby vedle příspěvků zaměstnavatele platil příspěvky i účastník na základě jedné smlouvy o penzijním připojištění. Ustanovení § 27 odst. 2

zákona o penzijním připojištění zakazuje „jen“, aby účastník platit příspěvky současně na penzijní připojištění u více penzijních fondů.

Státní příspěvek není předmětem daně z příjmů a např. se ani nezahrnuje do vlastního příjmu manžela (manželky), na kterého druhý manžel uplatňuje snížení daně.

Zhodnocení prostředků účastníka v penzijním připojištění je zdaňováno až při vyplacení jednotlivých dávek.

Penze z penzijního připojištění jsou příjmem z kapitálového majetku po snížení o zaplacené příspěvky účastníkem a jeho zaměstnavatelem a o státní příspěvky (§ 8 odst. 6 zák. o dani z příjmů). Toto snížení se rozloží rovnoměrně na období pobírání penze, tj. období sjednané ve smlouvě o penzijním připojištění (v penzijním plánu) nebo stanovené na základě statistických údajů ČSÚ o průměrné délce dožití muže či ženy. Tyto příjmy jsou samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně (15 %).

Z penze vyplacené z penzijního připojištění se platí daň z příjmu, z důchodu poskytovaného ze státního systému nikoli. Přirozeně se platí z částky snížené o příspěvky, které již zdanění podléhaly nebo byly od daně příjmů osvobozeny apod. Tato určitá nerovnost mezi systémy je jen zdánlivá: odvody na státní důchodové pojištění se do daňového základu zaměstnance zahrnují již od zavedení tzv. rovné daně. Tato skutečnost ale při rozhodnutí jednice platit si penzijní připojištění pro zajištění budoucích příjmů není většinou ani zvažována. Jeho zdanění je obdobné jako u jiných kapitálových příjmů. Tak jejich nezdanění by znamenalo daňovou výjimku.

Jednorázové vyrovnání penzijního připojištění se pro zjištění základu daně snižuje o zaplacené příspěvky účastníkem a o státní příspěvky, ale nesnižuje se o příspěvky uhrazené zaměstnavatelem účastníka po 1. lednu 2000 (§ 8 odst. 6 zák. o dani z příjmů). Tento příjem je samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně (15 %).

Odbytné z penzijního připojištění se pro zjištění základu daně snižuje o zaplacené příspěvky účastníkem, ale nesnižuje se o příspěvky uhrazené zaměstnavatelem účastníka po 1. lednu 2000 (§ 8 odst. 6 zák. o dani z příjmů). Tento příjem je samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně (15 %). Pokud penzijní připojištění zaniklo bez nároku na penzi nebo jednorázové vyrovnání a současně bylo poplatníkovi vyplaceno odbytné, pak nárok na uplatnění odpočtu

nezdanitelné části základu daně zaniká a „ostatním“ příjmem ve zdaňovacím období, ve kterém k této skutečnosti došlo, jsou částky, o které byl poplatníkovi v příslušných letech z důvodu zaplacených příspěvků na jeho penzijní připojištění se státním příspěvkem základ daně snížen. Tyto „ostatní“ příjmy podléhají běžné sazbě daně z příjmů fyzických osob (15 %). V případě vyplacení odbytného navíc dochází k vrácení státního příspěvku.

Zákonná úprava tak z daňového pohledu zvýhodňuje vyplácení pravidelných doživotních dávek z penzijního připojištění před jednorázovým vyrovnáním a odbytným. A to z důvodu, aby penzijní připojištění plnilo účel doplňkového příjmu vedle státem vypláceného důchodu, a nepředstavovalo jednorázovou částku, kterou si penzista může dopřát v prvních letech na okamžité přilepšení životní úrovně.

5. Potřeba reformy systému

Vzhledem k tomu, že třetí pilíř reprezentují dobrovolné soukromé penzijní fondy, zůstává hlavní tíže při zajištění penzijních dávek na povinném státním PAYG systému. V současnosti se systém stále více zadlužuje a ani výhled do budoucna není nijak optimistický.

Následující tabulka ukazuje poměr počtu plátců a příjemců pojistného, který existoval od roku 2001 až po předpoklady, jaký poměr bude v roce 2030.

Tabulka č. 4: Poměr počtu příjemců a plátců pojistného (v %) na důchodové pojištění v delším časovém horizontu

Poměr počtu příjemců a plátců pojistného (v %)					
Rok	Počet plátců pojistného			Počet důchodců	Poměr počtu důchodců a plátců pojistného (v %)
	Zaměstnanci	OSVČ	Celkem		
2001	4 066 048	628 000	4 694 048	2 584 014	55
2005	4 025 342	655 000	4 680 342	2 686 838	57,4
2010	4 080 210	655 000	4 735 210	2 917 199	61,6
2015	4 087 010	655 000	4 742 010	3 142 450	66,3
2020	3 910 183	655 000	4 565 183	3 276 393	71,8
2025	3 786 284	655 000	4 441 284	3 378 616	76,1
2030	3 613 744	655 000	4 268 744	3 479 155	85

Zdroj: prameny ČSÚ

Zatímco v roce 1995 na jednoho penzistu pracovali dva lidé v produktivním věku, v roce 2030 již na každého pracujícího připadne 0,85 důchodce (tedy 100 ekonomicky aktivních na 85 penzistů) a o dalších dvacet let později, v roce 2050, bude poměr 1:1, tedy každý pracující bude přispívat na jednoho penzistu.

Důsledkem růstu tohoto poměru je pokles jednotlivých penzí navzdory zvyšování celkových výdajů na dávky z důchodového pojištění (k 31. 12. 2008 byla celková částka 2,754 mil. Kč). Jen mezi roky 1998 a 2003 poklesl průměrný důchod vzhledem k průměrné hrubé mzdě o tři procentní body, ze 46 % na 43 %. Do konce

minulého roku klesl poměr na 39,7 %. Poměr průměrného měsíčního důchodu k čisté průměrné měsíční mzdě (v roce 2008 činila 17 192 Kč) klesl na 52 % (průměrná měsíční penze v roce 2008 činila 9 347 Kč).

Na starobní důchody se přitom vydalo 20 mld. Kč, přibližně 9 % HDP. V roce 2030 se ale předpokládá podíl starobních dávek na HDP ve výši 12 - 15 %.

Problémem současného systému je rovněž jeho nevyváženost. Systém nedokáže nabídnout adekvátní důchodové dávky střední a vyšší příjmové skupině pracujících, která si tak musí spořit sama.

Potřeba reformy penzijního systému je dokládána řadou statistik, výhledů a prognóz. Mezi něž patří i jedna ze zpráv Světové banky, která upozornila na rychlé demografické změny v zemích střední a východní Evropy. Zpráva hovoří o přibývání důchodců v těchto zemích tak vysokým tempem, že za 20 let tyto státy nebudou mít na penze a sociální systém by se zhroutil.

Státní důchodový systém by měl být nastaven tak, aby zaručil akceptovatelnou solidaritu ve společnosti a představoval transparentní redistribuce peněžních prostředků při zajištění finanční stability (nezatěžoval státní rozpočet). Celý penzijní systém by neměl ležet jen na bedrech státu, ale mělo by dojít k vytvoření individuálních finančních úspor, které budou spravovány privátními finančními institucemi. Ty narozdíl od státu mohou v konkurenčním prostředí lépe hospodařit se svěřenými peněžními prostředky. Rozhodující je regulace, dohled a určitá garance státu ohledně soukromých úspor.

Právní regulace musí chránit vklady účastníka, ale musí být současně dostatečně volná, aby si fondy mohly konkurovat.

Státní průběžný systém by měl fungovat především jako pojistka pro ty nejchudší, tedy zajišťovat jakýsi minimální sociální důchod.

6. Reformované modely v zahraničí

Reforma penzijního systému je aktuální v mnoha vyspělých státech, téměř všechny totiž čelí problematice spojené s demografickými změnami ve společnosti a jsou proto nuceny přistoupit k reformám penzijních systémů. Některé země tyto reformy již provedly a jejich zkušenosti se mohou stát důležitým zdrojem inspirace pro nevyhnutelnou a očekávanou českou penzijní reformu.

Každá země má svůj specifický penzijní systém. Úspěšně fungující penzijní systémy nalezneme v řadě evropských, severoamerických i latinskoamerických státech.

Mezi základní systémy patří rovný paušální důchod (flat-rate), existující například ve Velké Británii, Austrálii a na Novém Zélandu, systém virtuálních účtů (NDC - notional defined contributons), v současnosti například ve Švédsku a Litvě, a povinné spoření (opt-out), vyskytující se například ve Švýcarsku a Polsku.

Následující země reprezentují jednotlivé modely důchodových systémů. Jejich úpravu popisují jen v základech. Slovenské republiky věnují větší pozornost s ohledem na naši společnou historii a právní základ i kulturní blízkost. Navíc právě slovenská penzijní reforma by se mohla stát hlavním zdrojem inspirace pro českou budoucí úpravu.

Také uvádím pouze základní charakteristiku pilířů vzorového “ideálního“ penzijního systému, na kterých se shodli experti Světové banky nebo Mezinárodní organizace práce. Rovněž v rámci těchto dvou organizací existuje celá řada různorodých modelů, více či méně odlišných, vypracovaných odborníky z různých států. Proto uvádím jen základní myšlenky spojující odborníky v těchto organizacích.

6.1. Model Světové banky

První pilíř by měl být povinný státem provozovaný, financovaný z všeobecných daňových prostředků (nikoli z účelového vybraného pojistného) s cílem redistribuce a pojištění proti chudobě a dlouhověkosti. Dávky by měly být fixní, jejich výplata by měla podléhat testu potřebnosti.

Druhý pilíř by měl být tvořen povinnými soukromě spravovanými a příspěvkově definovanými penzijními fondy. Ty mohou být jako osobní penzijní účty nebo jako zaměstnanecké penzijní fondy.

Třetí pilíř by měl být tvořen dobrovolnými fondy, které poskytují možnost zvýšení peněžního zabezpečení pro již ekonomicky neaktivní penzisty.

Vláda může druhý a třetí pilíř podpořit daňovými úlevami (samozřejmě ve vztahu k celému systému adekvátními, aby představovaly dostatečnou motivaci a zároveň neznamenal zvýšení fiskálních nákladů).

6.2. Model Mezinárodní organizace práce

Hlavním rozdílem oproti modelu Světové banky jsou odlišnosti ohledně druhého pilíře.

První pilíř by měl být univerzálně dostupný, financovaný z všeobecných daňových zdrojů, ale dávky by měly podléhat testům potřebnosti.

Druhý pilíř jako povinný státní PAYG systém, který poskytne přijatelnou míru penzijních dávek. Dávky by se měly indexovat podle vývoje inflace a placení příspěvků by mělo podléhat určitému maximálnímu výdělkovému stropu.

Třetí pilíř jako plně fondově financované, příspěvkově definované, soukromě spravované penzijní plány, které by měly být koncipované jako doplněk ke státnímu pilíři.

6.3. Slovensko

Slovensko vytvořilo k 1. 1. 2005 systém tří pilířů financování penzijního systému. První představuje klasický průběžně financovaný systém, druhý zastupují důchodové správcovské společnosti a třetí je dobrovolný pilíř, který představují doplňkové důchodové společnosti.

První pilíř je nazýván jako průběžný (PAYG). Do přijetí reformy byl pilířem jediným, reprezentuje ho Sociální pojišťovna, do které platí odvody občan i jeho zaměstnavatel (18 % hrubé mzdy). Občan může zůstat pouze v tomto prvním pilíři a celý starobní důchod pak mu je vyplácen ze Sociální pojišťovny, která je financována

z odvodů všech pracujících osob. Výše důchodu závisí na počtu odpracovaných let a příjmech občana za celý ekonomicky aktivní život a na vývoji slovenské ekonomiky.

Druhý pilíř je nazýván kapitalizační. Občan se může zapojit do druhého pilíře, který reprezentují osobní důchodové účty (růstový, vyvážený a konzervativní fond), které spravují privátní důchodové správcovské společnosti.

Zapojení do druhého pilíře ovšem občana nestojí ani o jednu slovenskou korunu více. Naopak u toho, kdo se zapojí do druhého pilíře, bude část odvodů, které dosud platil zaměstnavatel do Sociální pojišťovny, odváděna na osobní důchodový účet u vybrané důchodové společnosti. Celková částka odvodů se nezmění, ale pouze se rozdělí mezi první pilíř (odvody do Sociální pojišťovny) a druhý pilíř (odvody do jedné z důchodových společností).³¹

Peníze na osobním důchodovém účtu bude důchodová společnost investovat a tím je zhodnocovat. Při zapojení do druhého pilíře bude tedy občan dostávat jeho starobní důchod ze dvou zdrojů, ze Sociální pojišťovny a z jeho peněz naspořených a zhodnocených na jeho osobním důchodovém účtu. Výše důchodu z druhého pilíře bude záviset na zhodnocení peněz na finančním trhu.

V růstovém fondu může být až 80 % akcií, je tedy nejrizikovější, ale může být i nejméně výnosný. Za dobu 24 měsíců existence fondu nesmí být průměrný výnos nižší než 50 % průměrného výnosu konkurenčních růstových fondů. Do tohoto fondu může investovat občan, kterému chybí do důchodu více než 15 let, poté musí přejít na jiný. Vyvážený fond může tvořit až 50 % akcií, ale minimálně 50 % musí tvořit dluhopisy nebo vklady v bankách. Průměrný výnos fondu za 24 měsíců musí dosahovat alespoň 70 % průměrného výnosu konkurence. Do tohoto fondu může investovat občan, kterému do důchodu chybí více než 7 let, poté musí přejít na fond konzervativní. Konzervativní fond musí 100 % tvořit dluhopisy a vklady v bankách, průměrný výnos za 24 měsíců pak musí tvořit alespoň 90 % průměrného výnosu konkurenčních fondů. Co se týká povinných přechodů mezi jednotlivými fondy, uvažuje se o změně

³¹ JELÍNKOVÁ, Jana, Slovenská důchodová reforma, CERVOREVUE [online], 2005, roč. 2., č. 2 [cit. 2009-11-26], Dostupné z <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2005/2/42285-slovenska-duchodova-reforma.html>>

z pevného data (7 a 15 let) na širší období, ale tyto úvahy zatím nebyly v Parlamentu Slovenské republiky projednávány.³²

Peníze na účtu může důchodová správcovská společnost investovat pouze prostřednictvím klientem zvoleného důchodového fondu. V případě bankrotu společnosti jsou důchodové fondy odděleny od majetku společnosti a samotný fond pouze přejde pod jiného správce.

Pokud by došlo k poškození financí důchodovou správcovskou společností porušením zákona, stát garantuje sumu na důchodovém účtu v plné výši. Aby k takovýmto poškozením nedošlo, bude každá důchodová správcovská společnost kontrolována úřadem pro finanční trh, depozitářem (bankou), vnitřní kontrolou společnosti a nezávislým auditorem. Posledním bodem kontroly by pak měl být sám občan. Tedy především stát vystupuje jako finální garant fungování druhého pilíře.

Logickou novinkou je i skutečnost, že peníze na důchodovém účtu budou podléhat dědictví. Při smrti během aktivního života budou pozůstalí dostávat pozůstalostní důchod z prvního pilíře a zdědí zůstatek důchodového účtu. Pokud dojde k smrti až v důchodovém věku, pozůstalí zdědí zůstatek z důchodového účtu a navíc budou pobírat pozůstalostní důchod z obou dvou pilířů.

Bez ohledu na to, zda se občan rozhodne vstoupit do druhého pilíře nebo zůstane pouze u odvodů do Sociální pojišťovny, bude se moci, stejně jako dosud, na důchod zabezpečit ještě doplňkovým důchodovým pojištěním. To reprezentuje tzv. třetí pilíř důchodového systému.

Hlavní rozdíl od druhého pilíře spočívá v tom, že pojištění v třetím pilíři (doplňkovém) je dobrovolné, platí ho občan ze své mzdy podle vlastního rozhodnutí. Motivací je daňové zvýhodnění (12 tis. ročně, podmínky jsou spořit minimálně 10 let a dovršení 55 let při výplatě).

Přechod mezi systémy je stanoven v závislosti na věku. Těm, kterým bylo k 1. 1. 2005 16 let a méně (ještě nebyli pojištěni u Sociální pojišťovny), museli vstoupit do druhého pilíře povinně (v době nástupu do prvního zaměstnání). Odvádějí 9 % hrubé mzdy Sociální pojišťovně a 9 % vybranému penzijnímu fondu. Lidé starší 16 let se mohli sami rozhodnout nejpozději do 30. 6. 2006 (později jen studenti a nezaměstnaní,

³² ŠVARC, Dan, Důchodová reforma na Slovensku – inspirace pro ČR?, Měsíc.cz [online], 26. 1. 2005 [cit 2009-11-26], Dostupné z <<http://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-na-slovensku-inspirace-pro-cr/>>

do 30 dnů po nástupu do zaměstnání), jestli chtějí do druhého pilíře vstoupit, nebo ne. Rozhodnutí nelze vzít zpět. Lidem, kteří měli do důchodu méně než 10 let, se vstup do nového systému nedoporučoval, protože minimální doba spoření je právě 10 let (doporučená doba je 18 až 20 let, kdy by se měl stát vstup do druhého pilíře výhodným).

Otevřenou otázkou zůstává, jak motivovat a přesvědčit lidi starší šestnácti let k přechodu do druhého systému a nezůstat u pohodlného prvního pilíře.

Budoucnost také ukáže, jak velká bude konkurenceschopnost jednotlivých penzijních fondů, které získaly oprávnění k činnosti.

6.4. Švédsko

Švédský systém je i přes existenci tří pilířů velmi vychýlen ve směru k průběžnému financovanému pilíři.

Švédská reforma v roce 2000 vytvořila povinný plně fondově financovaný a příspěvkově definovaný systém. Jeho rozsah je relativně malý (pouze 2,5 % z odvodu pojistného). Základem je stále průběžné financování důchodů, které zaručuje nezbytně nutný minimální důchod. I při zachování průběžného systému se výše penze vypočítává pomocí individuálních záznamů jako příspěvkově definovaná.

NDC (Notional Defined Contribution) je prvním pilířem reformovaného penzijního systému.

Tvoří tři složky. První je garantovaná penze pro každého kdo žil 40 let ve Švédsku a dožil se 65 let, která je hrazena ze státního rozpočtu. Druhou část tvoří odvody z hrubých mezd. Třetí pak tzv. virtuální individuální účty financovány na principu PAYG.³³

Příspěvky (definované jako podíl na příjmu) jsou evidovány na individuálním účtu, jehož hodnota reprezentuje budoucí nárok. Příspěvky financují momentální penzijní nároky důchodců stejně jako u systému PAYG, ale mohou být také transferovány do fondu demografických rezerv a vyplaceny později. Hodnota účtu na konci roku je dána jeho zůstatkem na počátku, výnosem z tohoto zůstatku a výší příspěvků daného roku. Výše výnosu je odvozena od míry růstu příspěvků, tedy růstu

³³ VESELÝ, Tomáš, Úspěšné důchodové systémy ve světě, Důchodovka.cz [online], 2007, [cit. 2009-11-27]. Dostupné z: <<http://www.duchodovka.cz/zpravy.html>>

mzdy. Tato indexace příspěvků vede k tomu, že jejich hodnota z časných pracovních let bude mít stejnou váhu jako hodnota pozdějších příspěvků.³⁴

K vytvoření individuálních účtů byla použita data od r. 1960. Došlo k transferu dat ze starého systému do nového, tak vznikly celé populaci kompletní nové účty.

FDC (Financialy Defined Contribution) je kapitálový povinný druhý pilíř, kdy si lidé spoří na privátní penzi u penzijního fondu. Je tvořen zaměstnaneckými fondy. Ve Švédsku je dlouholetá tradice dobrovolných soukromých penzijních fondů, které pokrývají více než 92 % všech zaměstnanců.³⁵ Příspěvková sazba je proměnlivá (u administrativních pracovníků dosahuje 5-20 %, u manuálních pracovníků 3,3 %). Jde o dávkově definovaný systém, financovaný průběžně, doplněný tvorbou rezerv na pokrytí budoucích penzijních závazků.

Prvé příspěvky do FDC systému začaly plynout v roce 2000. Jednotlivé osoby si mohli zvolit mezi 450 privátními fondy, kterým dávají do správy své individuální úspory. Volbu penzijního fondu lze kdykoliv změnit. Prvé penzijní dávky dle nového systému byly spočteny k 1.1.2001. Nový systém je aplikován postupně a například osoba narozená v r. 1934 pobírá penzi spočtenou z 20 % dle nového systému a z 80 % dle původního systému. Osoby narozené od roku 1954 budou pobírat penzi kompletně spočtenou na základě nového systému.

Celková výše příspěvků do systému je 18,5 % z hrubé mzdy. Polovinu platí zaměstnanec a polovinu zaměstnavatel. Osoba, které se plně týkají nová pravidla, platí 16 % do NDC systému a 2,5 % do povinného fondového FDC systému, který slouží jako druhý pilíř.

Třetí pilíř švédského penzijního systému pak představuje daňově podporované soukromé spoření. Dobrovolné privátní plány podléhají EET daňovému systému. Soukromé dobrovolné penzijní plány jsou koncipované jako doplněk státních fondů.

Průměrný švédský důchod se při kombinaci pohybuje okolo 80 % mzdy dosahované před odchodem do důchodu.

³⁴ MATOUŠEK, Tomáš, Penzijní systém ve Švédsku, Peníze.cz [online], 6.12.2001 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/14572-penzijni-system-ve-svedsku>>

³⁵ BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformu), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62 s.

6.5. Velká Británie

Velká Británie má nejnižší podíl státních důchodu v Evropě a tento podíl hodlá v budoucích letech ještě snižovat. Jedná se o systém založený na flat-rate důchodech.

Státní systém se skládá ze dvou složek, plošné dávky (jednotná sazba) a dávky odvozené z výdělků. Penze s jednotnou sazbou se netestuje podle majetkových poměrů. Valorizuje se podle změny indexu maloobchodních cen. Reálná hodnota se snížila následkem zvyšování podle cen a nikoliv podle mezd. Výše těchto dávek je shora omezená. Dávky se vyplácejí pouze zaměstnancům, nikoli osobám samostatně výdělečně činným. Státní penze dosahuje přibližně 20 % mzdy. Vzhledem k této nízké státní penzi má 96 % občanů uzavřeno penzijní pojištění ve fondech.

Druhý typ státní penze je závislý na výši výdělků a je vázán k úrovni příspěvků, které jedinec platil do Národního pojištění (tj. sociálního zabezpečení). Jednotlivec nebo podnik se však může smluvně vymanit z druhého pilíře zajištění penze a může si ji zajistit prostřednictvím zaměstnanecké nebo osobní penze.

Podle zákona jsou zaměstnavatelé povinni přispívat do fondu za své zaměstnance, pokud přispívají zaměstnanci. Průměrná penze ve Velké Británii dosahuje při kumulaci státní penze a penze z fondu okolo 65 % mzdy před odchodem do penze.

Ve Velké Británii existuje jeden z největších sektorů nestátních penzijních fondů v Evropě (spolu s Nizozemím a Švýcarskem). Vývoj nestátních penzí byl podpořen hlavně příznivým zdaněním (EET systém), postojem společností zajišťujících penze pro své zaměstnance a nízkou úrovní státních penzí.

7. Právní úprava penzijního připojištění de lege ferenda

Diskuse o nutnosti reformovat u nás celý penzijní systém se v odborných i politických kruzích objevuje již v průběhu 90. let.

Sílicí vliv na potřebu změny měla řada faktorů. Hlavní argumentem je neudržitelnost financování stávajícího systému. Statistické analýzy poukazující na demografické změny, kdy společnost stárne a podíl seniorů se zvyšuje. V roce 2050 by mohl dluh důchodového systému činit polovinu hrubého domácího produktu. Nyní do penzí putuje asi 8,4 % HDP.

Hlavní zodpovědnost za budoucí právní úpravy systému mají političtí reprezentanti. Parlamentní politické strany představily již před časem své návrhy, jakým způsobem reformovat stávající důchodový systém.

K prosazení stabilní a účinné penzijní reformy je však zapotřebí společenského a širšího politického konsensu. Je nutné dosáhnout shody napříč politickým spektrem. Vzhledem k existujícímu rozložení sil v Poslanecké sněmovně a Senátě ČR, uvádím návrhy tří nejsilnějších demokratických parlamentních stran. Především jejich úkolem bude nalézt společnou cestu. Snad toho budou schopny.

7.1. Reforma penzijního systému podle politických stran

Cílem každé z uvedených koncepcí je zajistit v dlouhodobém horizontu finanční stabilitu systému, snížení výdajů ze státního pilíře a naopak zvýšení jeho příjmů. Všechny varianty představují systém založený na dvou pilířích. Úloha financování důchodového zabezpečení by měla přejít ze státního na dobrovolný fondově financovaný pilíř. Návrhy jednotlivých politických stran se liší zejména v tom, jak velkou roli budou mít penzijní fondy a jaký podíl bude tvořit státní pilíř.

Jednotlivé koncepce byly představeny v roce 2004. Téhož roku byla vládou ustavena expertní pracovní skupina, jejímž úkolem bylo analyzovat jednotlivé varianty důchodové reformy.

Řešení současného problému podle Občanské demokratické strany spočívá v kombinaci dvou pilířů: státního (solidárního) a soukromého (individuálního). Státní pilíř je založen na konceptu výplaty rovného státního důchodu (flat-rate). Tato státem garantovaná část je tedy stejně jako doposud založena na principu celospolečenské

mezigenerační solidarity a na průběžném financování důchodů všemi ekonomicky aktivními občany. Počítá i se stávající valorizací důchodů.

Řešení soukromého pilíře je na libovůli každého jednotlivce. Každý si sám zvolí, jakým dalším způsobem a v jaké míře se zajistí na stáří. Jestli si pořídí nemovitost jako investici, bude spořit nebo investovat jiným způsobem či využívat pojistných produktů. Nadále bude možné využít i penzijní fondy, systém by měl posílit zavedením důsledné kontroly hospodaření fondů a zpřísněním nároků na průhlednost hospodaření. Zůstanou rovněž daňové úlevy podle současné úpravy.

Výše rovného důchodu je stanovena na 20 % průměrné mzdy, což je pod hranicí životního minima (24,5 %). To může vést k zvyšování výdajů veřejných rozpočtů, v podobě jiných sociálních dávek. Současně dojde k poklesu pojistné sazby ze současných 20 % na 12,5 %. Příjmy státního důchodového systému tak v čase klesnou na úroveň 6,2 % HDP. Podle názoru Výkonného týmu systém motivuje k odchodu do předčasného důchodu, neboť dodatečný rok na trhu práce nemá za následek zvýšení v budoucnu vypláceného starobního důchodu.

Koncepce ODS ovšem nepočítá s tím (nebo nechce počítat), že vždy bude nemalá část těch, kteří svou neopatrností či nedůsledností přípravu na stáří zanedbají, a proto, aby nezůstali bez prostředků, bude muset pomoc stát a zajistit jim přesně definovaný minimální životní standard.³⁶

Česká strana sociálně demokratická vidí cestu reformy v úpravě především státního pilíře, který by se ze stávajícího měl změnit na příspěvkově definovaný systém NDC. Vytvořené pomyslné individuální účty (NDC), na kterých se každému jedinci monitoruje stav odvedeného pojistného, a z něhož se pak vypočítá jeho důchod, představují hlavní část důchodových dávek vedle garantované minimální výše starobního důchodu. Minimální důchod činí výši 1,2 násobku životního minima jednočlenné domácnosti (později se snižuje na 1,1 násobek). Poklesne celkový náhradový poměr (poměr hrubé mzdy k důchodu), a to až na dvě třetiny výchozí úrovně.

Návrh sociální demokracie počítá i s reformou doplňkového dobrovolného pilíře, který tvoří penzijní připojištění se státním příspěvkem a soukromé životní pojištění. Podle ČSSD je nezbytné podpořit i vytváření soukromých úspor občanů,

³⁶ HILKOVIČOVÁ, Vendula, 28. 6. 2004, [cit. 2009-11-20], Dostupné z <[http://www.penize.cz/16732-
duchod-podle-ods-kolik-si-nasporis](http://www.penize.cz/16732-
duchod-podle-ods-kolik-si-nasporis)>

včetně využívání důchodového pojištění prostřednictvím soukromých životních pojišťoven.

Varianta Křesťanských demokratů je založena na částečném dobrovolném vyvázání (opt-out neboli povinné spoření). Návrh umožňuje převedení části prostředků ze státního systému na vlastní kapitálový účet. Všichni mladší 50 let v okamžiku spuštění reformy mají možnost vyvázat se částečně ze státního průběžného dávkově definovaného systému a odvádět část prostředků do fondového pilíře. Částky se cenově valorizují. Výše pojistné sazby odváděné na důchodové pojištění do státního pilíře je nižší pro vybrané skupiny obyvatel (sociálně slabší, invalidé). Příjmy státního důchodového pilíře jsou dále posíleny o příjmy plynoucí ze zvýšení nepřímých daní.

Celkový náhradový poměr klesne pod úroveň 30 %. Podle analýzy Výkonného týmu touto variantou získávají dodatečný výnos jedinci s vyššími příjmy. Naopak jedinci s nízkými příjmy v této situaci ztrácí. Tento systém funguje již např. v Polsku.

Výsledkem analytické práce Výkonného týmu (tzv. Bezděkova komise) byl názor, podle kterého rozhodnutí o důchodové reformě je rozhodnutím o tom, co má být obětováno jeho stabilitě. Nelze mít současně vysoké důchody, nízký důchodový věk a nízkou příspěvkovou sazbu, resp. levný důchodový systém. Doporučením komise je kalibrovat reformu důchodového systému z fiskálního hlediska nejvhodněji tak, aby celkový deficit důchodového systému v „nejhorších“ letech nepřekročil pásmo 0,5 % až 1 % HDP. A nezáleží na koncepci, protože ideální důchodový systém neexistuje.³⁷

V roce 2006 vládu sestavila křehká koalice ODS, KDU-ČSL a Strana zelených a reforma začala být realizována dle připraveného harmonogramu Petra Nečase, tehdejšího ministra práce a sociálních věcí.

Programové prohlášení této vlády rozdělilo záměr provést důchodovou reformu do tří částí. Vládě se nepodařilo prosadit všechny změny během svého působení. Pád vlády v březnu roku 2009 znamenal přerušování plánovaných kroků na poměrně dlouhé období.

V rámci první etapy reformy došlo k parametrickým změnám průběžného (PAYG) systému (s účinností od 1. 1. 2010), tedy zvýšení důchodového věku (na 65 let do roku 2030), prodloužení délky minimální povinné doby pojištění z 25 na 35 let včetně náhradních dob, zavedení maximálního vyměřovacího základu (stropů)

³⁷ Závěrečná zpráva, Výkonný tým pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě ČR, Praha Úřad vlády, červen 2005, 120 s.

pro pojistné a zavedení pásma pružného věku pro odchod do důchodu. Od roku 2010 se do náhradních dob nebude započítávat doba studia (nyní se zahrnuje do nároku na důchod, pojistné se za ně neodvádí).

Byla schválena změna při souběhu výdělečné činnosti a vyplácení starobního důchodu. Od roku 2010 se bude vyplácet na žádost pojištěnce pouze polovina vyměřeného důchodu. U této verze se nebude zvyšovat dalším pracovním poměrem procentní výměra starobního důchodu. A bude zrušena povinnost přechodu na pracovní poměr na dobu určitou. Ale možnost pracovat bez pobírání starobního důchodu a tím si zvyšovat procentní základ zůstane zachována.

Došlo také k úpravě invalidních důchodů.

Druhá etapa zahrnuje vytvoření rezervního fondu, do něhož by plynuly výnosy z privatizací či ze státního majetku, a zřízení samostatné kapitoly státního rozpočtu pro financování důchodového pojištění. Zavedly by se i platby od státu za náhradní doby, mezi něž patří například rodičovská dovolená.

Druhou etapu reprezentuje návrh zákona o penzijním spoření, sněmovní tisk č. 825. Nejvýznamnější změnou je možnost rizikovějšího investování v nových fondech při zachování současných konzervativních fondů. Dále zvýšení příspěvků klienta pro získání maximálního státního příspěvku a oddělení majetku klientů a akcionářů.

Třetí etapa měla řešit rozčlenění zdrojů pro příjmy ve stáří s možností volby pojištěnců k částečnému vyvázání se (opt-out) ze základního příspěvkově financovaného důchodového pojištění do soukromého spořicího systému. Naspořená částka měla být po ukončení spoření převedena do pojišťovny, která by zajistila výplatu penze. To v případě, že by klient nepožádal o jednorázovou výplatu. Pojištěncům měla být dána možnost volby, zda jejich důchod bude plynout pouze ze základního důchodového pojištění (průběžné příspěvkové financování, tzv. 1. pilíř) nebo částečně i z privátního spořicího způsobu (tzv. 3. pilíře) financování důchodového systému.

Současný pojištěnec a jeho zaměstnavatel odvádí celkem 28 % z hrubého příjmu. Z toho 6,5 % odvádí zaměstnanec. Pokud by v navrhovaném systému pojištěnec chtěl vstoupit do dobrovolného spořicího programu, zvýšilo by se pojistné odváděné státu celkem na 30 %, ale z toho by stát odvedl do penzijního fondu vybraného pojištěncem 6 %.

Návrh zákona o penzijních společnostech byl vypracován a předložen Poslanecké sněmovně 5. května 2009, kde ho čeká první čtení. Podle původního harmonogramu měl nabýt účinnosti již 1. 1. 2010. S ohledem na pád politické vlády a sestavení nového kabinetu z nestraničských osobností, není vůbec jisté, zda bude návrh zákona přijat. V závislosti na výsledku květnových voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR může být rozhodnuto nově vzniklou vládou o jiné variantě reformy penzijního systému.

7.2. Návrh zákona o penzijním spoření

Práce na reformě systému penzijního připojištění započaly koncem roku 2006. Návrh představuje změnu zásadního charakteru v rámci reformy třetího dobrovolného pilíře důchodového systému.

Podle důvodové zprávy si tato úprava vzala za vzor povinný pilíř slovenského důchodového systému, kde účastníci tohoto systému mají možnost vybrat si jeden ze tří stanovených důchodových fondů.

Na rozdíl od slovenské úpravy, je u nás penzijní spoření pouze doplňkovým a dobrovolným spořením, proto je zákonem ponechána možnost, aby se účastník s penzijní společností dohodl na rozložení těchto prostředků nejenom do tří povinných typů účastnických fondů, ale i do jiných účastnických fondů, které penzijní společnost vytvoří.

Podle návrhu zákona budou nově vzniklé penzijní společnosti (akciové společnosti s povolením ČNB) obhospodařovat majetek účastníků odděleně v jednotlivých účastnických fondech dle jimi zvolené penzijní strategie, tedy podle jejich výběru fondu a tím způsobu rozložení prostředků. Penzijní společnost bude povinna nabídnout tři obligatorní účastnické fondy (konzervativní, smíšený a dynamický fond) a dle svého uvážení i jiné účastnické fondy pro zajištění diverzifikace prostředků účastníků (část sedmá, § 232 an. návrhu zákona o penzijním spoření).

Vedle této hlavní činnosti a výplaty dávek, bude penzijní společnost vykonávat i další činnost spočívající v poskytování individuálního poradenství ohledně služeb na finančním trhu (část čtvrtá, § 96 an. návrhu zákona o penzijním spoření).

Penzijní spoření má nahradit stávající systém penzijního připojištění, ale po stanovenou dobu budou obě formy paralelně existovat vedle sebe. K uzavření penzijního připojištění dojde od určitého data, tj. noví účastníci nebudou moci do systému již vstupovat.

Stávajícím účastníkům bude umožněno přejít do nového systému penzijního spoření. Budou k přechodu motivováni, nikoli nuceni. S převodem prostředků jim bude zachována i dosažená doba spoření. Na přechod do nového systému se z hlediska účastníka použijí tatáž pravidla jako na převod prostředků z jednoho penzijního fondu do druhého ve stávajícím penzijním připojištění. Nebude ovšem možné být současně účastníkem v systému penzijního připojištění i penzijního spoření.

Penzijní společnost bude vykonávat činnost, která je velmi podobná činnosti investiční společnosti. Účastnické fondy budou vytvářeny na základě obdobných pravidel a limitů jako standardní podílové fondy upravené v zákoně o kolektivním investování. Rovněž v rozsahu aktiv, které budou fondy nakupovat, a v dalších aspektech bude základem právní úprava standardních podílových fondů. Nicméně účastnické fondy nebudou požívat výhod tzv. evropského pasu.³⁸

Hlavní rozdíl mezi penzijní společností a investiční společností by měl spočívat v poskytování státních příspěvků, v možnosti zaměstnavatele platit příspěvky zaměstnancům, možné daňové úlevy a zejména specifická poradenská činnost zaměřená na účastníky spoření. Statut a penzijní plán nahradí obchodní podmínky penzijního spoření.

Každý účastník bude mít u penzijní společnosti zřízen osobní penzijní účet, na kterém budou evidovány jím zaplacené příspěvky, příspěvky zaměstnavatele a státní příspěvek poskytnutý ve prospěch účastníka. Na příspěvek zaměstnavatele nebude stejně jako doposud náležet státní příspěvek. Dále zde budou evidovány penzijní jednotky jednotlivých účastnických fondů, které byly za tyto prostředky účastníkovi připsány. Penzijní jednotka má představovat podíl účastníka na účastnickém fondu.

Účastníkovi bude připisován takový počet penzijních jednotek jednotlivých účastnických fondů, který odpovídá hodnotě jeho prostředků. Hodnota penzijní jednotky může kolísat podle aktuální situace na finančních trzích.

³⁸ důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona o penzijním spoření, sněmovní tisk č. 825 z 20. dubna 2009

Návrh zákona o penzijním spoření se snaží usměrnit skladbu majetku v účastnickém fondu, stanoví investiční limity, podmínky investování týkající se derivátů, a požadavky na vnitřní postupy pro kontrolu rizik.

Riziko z investování, tedy přirozené kolísání hodnoty prostředků, ponese účastník.³⁹ Oproti slovenské předloze (úprava povinného pilíře) zůstává tento dobrovolný systém u absence jakéhokoli pojištění peněžních prostředků.

Výnos nebo ztráta z investic je implicitně vyjádřena v hodnotě penzijní jednotky, jejíž aktuální hodnotu bude moci účastník podle předpokladů tvůrců návrhu zákona sledovat prakticky denně. I dle této informace bude moci uvážit případnou změnu své investiční strategie.

Oproti současné právní úpravě je velmi pozitivní, že účastník sám bude moci využívat informace a ovlivňovat, jakým způsobem budou jeho úspory investovány. Otázkou ale zůstává, v jaké míře toho bude využívat. Významnou úlohu vedle osobního zájmu účastníka tak bude hrát profesionalita poradenské činnosti společnosti.

V povinném konzervativním fondu by se měly koncentrovat prostředky účastníků, kterým v horizontu pěti let vznikne nárok na penzi, kterým již vznikl nárok na penzi a kterým je již vyplácena penze na dobu určenou. Cílem je tedy podstupovat, co nejnižší investiční riziko. Má se jednat o fond výplatní, proto musí být zajištěna jeho maximální likvidita a hodnota majetku nesmí příliš kolísat. Strategií je moc nerizikovat, ale nic neztratit. Fond může investovat pouze do dluhopisů, zahraničních dluhopisů (30 %), jejichž emitentem je stát, centrální banka či jiná obdobná instituce, a zbylých 70 % do nástrojů peněžního trhu a do vkladů a termínovaných vkladů se splatností do dvou let (část sedmá, § 292 an. návrhu zákona o penzijním spoření).

Povinný smíšený fond může investovat navíc i do akcií (také zahraničních akcií) a podílových listů přijatých na regulovaných trzích v EU (mimo EU, pokud jsou uvedeny v seznamu ČNB), maximálně však 40 % majetku. Zbylých 60 % může investovat do jiných investičních nástrojů. Přitom musí zajistit proti měnovému a úrokovému riziku alespoň 50 % svého majetku (část sedmá, § 297 an. návrhu zákona o penzijním spoření).

³⁹ důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona o penzijním spoření, sněmovní tisk č. 825 z 20. dubna 2009

Nejvolnější regulaci má povinný dynamický fond. Do akcií a podílových listů může investovat až 80 % svého majetku (část sedmá, § 300 an. návrhu zákona o penzijním spoření).

Ve výplatní fázi bude penzijní společnost vyplácet penze (nyní pouze starobní a invalidní) na dobu určenou, jednorázové vyrovnání, případně odbytné. Dále bude vyplácet úhrady jednorázového pojistného pro doživotní penzi a úhrady jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.

Pro zabezpečení doživotních výplat penzí budou do systému zapojeny životní pojišťovny, jejichž výběr, v případě zvolení tohoto typu dávky z penzijního spoření, bude na svobodném rozhodnutí účastníka. Účastník bude mít také možnost zvolit formu výplaty jednorázového vyrovnání z části prostředků a část prostředků si nechat vyplácet penzijní společností nebo uzavřít smlouvu s pojišťovnou.

Poskytování státního příspěvku zůstává v novém systému zachováno, stejně tak i daňová zvýhodnění. Hranice příspěvku účastníka, od které je poskytován státní příspěvek, se zvyšuje ze 100 Kč na 300 Kč měsíčně. Výše příspěvku ze státního rozpočtu zůstává stejná (činí maximálně 150 Kč měsíčně). V případě přijetí návrhu zákona bude zavedena stejná změna i v systému dosavadního penzijního připojištění, k usnadnění žádoucího přechodu, co největšího počtu účastníků.

Činnost penzijních společností bude stejně jako u stávajících penzijních fondů podléhat dohledu ČNB s výjimkou výkonu státního dozoru nad poskytováním a vracením státního příspěvku, který bude nadále vykonávat Ministerstvo financí ČR. Návrh zákona opět počítá s funkcí depozitáře.

7.3. Daňové úlevy účastníka u daně z příjmů v navrhovaném penzijním spoření

Společně s aktuálním návrhem zákona o penzijním spoření jsou navrhovány změny souvisejících právních předpisů, rovněž zákona o dani z příjmů, které v parlamentním procesu schvalování mohou být dále pozměněny.

Nezdanitelnou částí základu daně ve stejném rozsahu zůstávají účastníkem zaplacené příspěvky na penzijní připojištění i příspěvky na nové penzijní spoření. Součet zaplacených příspěvků po odečtení 6 tis. Kč bude i nadále podle návrhu možno odečíst od základu daně jako nezdanitelnou část, maximálně však do částky 12 tis. Kč

za zdaňovací období. Pro podporu přechodu od starého k novému systému platí daňová výhoda i při převodu naspořené částky z penzijního připojištění na obdobně uzavřenou smlouvu penzijního spoření. Zaplacené příspěvky nedosahující 6 tis. Kč a přesahující 18 tis. Kč nadále budou podléhat běžné sazbě daně z příjmů fyzických osob.

Beze změny zůstane také úprava týkající se zániku nároku na uplatnění nezdanitelné části základu daně (pokud penzijní připojištění nebo penzijní spoření zaniklo ve zdaňovacím období bez nároku na penzi nebo jednorázové vyrovnání a současně bylo poplatníkovi vyplaceno odbytné, pak nárok účastníka na uplatnění nezdanitelné části základu daně zaniká a to i zpětně).

Zdanění příjmů účastníků jako zdroje pro příspěvky dobrovolného penzijního zabezpečení se tedy nemění, lze však předpokládat jeho zvýšení změnami daňových sazeb a konstrukcí základu daně.

Celková částka hrazená zaměstnavatelem, která je osvobozena od daně z příjmů účastníka, se podle návrhu zákona zvýší z 24 tis. Kč na 36 tis. Kč ročně. S ohledem na připravovanou reformu a posilování třetího pilíře lze předpokládat, že stát bude nadále zvyšovat podporu příjmů zaměstnanců směřujících přímo od zaměstnavatele na dobrovolné penzijní zabezpečení.

Státní příspěvek na penzijní připojištění a také na penzijní spoření nebude opět předmětem daně z příjmů. Lze předpokládat, že nadále nebude státní příspěvek zdaňován a účastníci dobrovolného penzijního zabezpečení tak budou motivováni alespoň k minimálním vlastním příspěvkům. Je však možné, že daňový základ bude později snižován o státní příspěvky jen u preferovaných vyplácených dávek (pro podporu pravidelně a doživotně vyplácené penze). Lze také usuzovat, že bude zvyšována výše minimálního příspěvku účastníka pro vznik nároku na připsání státního příspěvku.

Výnosy představující zhodnocení prostředků účastníka, stejně jako u penzijního připojištění, budou v případě penzijního spoření zdaňovány až při vyplacení jednotlivých dávek. Účastník dosud nemá přímý vliv na strukturu a výši výnosů hospodaření penzijního fondu a tudíž ani na částky podléhající zdanění. Ani orientace v daňových otázkách nebude ovlivňovat zájem o zdanění výnosů účastníků při volbě konkrétního účastnického fondu.

Penze vyplácená z penzijního připojištění v pravidelných peněžitých dávkách doživotně je od daně osvobozena (§ 4 odst. 1 písm. 1 návrhu novely zák. o dani z příjmů). Ostatní penze z penzijního připojištění a penzijního spoření jsou příjmem z kapitálového majetku po snížení o zaplacené příspěvky účastníkem a jeho zaměstnavatelem a o státní příspěvky. Toto snížení se rozloží rovnoměrně na období pobírání penze.

Příjmy z kapitálového majetku budou samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně shodně u obou systémů, avšak pro kterou bude sazba snížena na 10 %, pokud bude penze vyplácena na dobu určitou se stanovenou dobou nejméně deseti let. Jinak bude platit obecná sazba 15 %. Nově bude státem podporováno dobrovolné penzijní zabezpečení daňovým osvobozením doživotní penze a snížením daně na sjednání minimálně desetileté penze. Lze však předpokládat, že intenzita této podpory se změní při zvýšení daňových sazeb a změnách konstrukce základu daně.

Jednorázové vyrovnání z penzijního připojištění i penzijního spoření se pro zjištění základu daně sníží o zaplacené příspěvky účastníkem a o státní příspěvky, ale nesníží se nadále o příspěvky uhrazené zaměstnavatelem účastníka po 1. lednu 2000.

Tento příjem zůstane samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně (15%). Lze předpokládat, že jednorázové vyrovnání z dobrovolného penzijního zabezpečení nadále nebude daňově podporováno a bude sledovat zvýšení zdanění změnami daňových sazeb a změnami konstrukce základu daně. To však souvisí s vývojem legislativy pro jednorázové pojistné na doživotní nebo dlouhodobou penzi z komerčního pojištění.

Odbytné z penzijního připojištění a penzijního spoření se pro zjištění základu daně sníží o zaplacené příspěvky účastníkem, ale nesníží se o příspěvky uhrazené zaměstnavatelem účastníka po 1. lednu 2000. Pokud připojištění či spoření zaniklo bez nároku na penzi nebo jednorázové vyrovnání a současně bylo poplatníkovi vyplaceno odbytné, pak nárok na uplatnění odpočtu nezdanitelné části základu daně zaniká a „ostatním“ příjmem ve zdaňovacím období, ve kterém k této skutečnosti došlo, jsou částky, o které byl poplatníkovi v příslušných letech z důvodu zaplacených příspěvků na jeho penzijní připojištění se státním příspěvkem základ daně snížen. Tyto „ostatní“ příjmy podléhají běžné sazbě daně z příjmů fyzických osob (15%). V případě vyplacení odbytného se vrací státní příspěvek. Lze předpokládat, že odbytné bude

nadále daňově sankcionováno, neboť neplní hlavní dlouhodobého cíle dobrovolného penzijního zabezpečení.

Jednorázové pojistné pro penzi z penzijního spoření bude od daně osvobozeno. Daňovým osvobozením jednorázového pojistného pro doživotní penzi nebo penzi na stanovenou dobu a výší poskytovanou pojišťovnou je daňová povinnost převedena na pojišťovnu pro přímé nebo nepřímé zdanění vyplácených penzí.

Závěr

Průběžně financovaný státní důchodový systém se zejména pod vlivem demografických změn ukazuje do budoucna jako neudržitelný. S rostoucím věkem obyvatel chybí systému peněžní prostředky pro výplatu dávek. Příspěvky do systému a důchodový věk ovšem nelze zvyšovat do nekonečna (u narozených v roce 1980 a později dosahuje předpokládaný důchodový věk 73 let).

Fondově financovaný systém není oproti PAYG systému založen na solidaritě, ale na individuálním přístupu.

Privátní společnosti, které spravují individuální úspory, získávají v nových reformních systémech na celém světě převahu. Stát již není jediným poskytovatelem penzí. Privátní společnosti, které investují úspory svých účastníků, mají nepřekonatelnou výhodu oproti průběžně financovanému systému. A sice to, že představují možnost zhodnocení jejich úspor. Ale i zde se objevují negativně ovlivňující faktory.

Fondovní systém je závislý především na vývoji na kapitálových trzích. I přes doznívající hospodářskou krizi, která zasáhla zejména kapitálové trhy, vykazují některé penzijní fondy působící v ČR stejné procentní výnosy jako v letech předchozích.

V České republice existující penzijní připojištění se státním příspěvkem je důležitým institutem pro tvorbu úspor jednotlivce s cílem zajištění jeho budoucích potřeb.

Účast na penzijním připojištění je dobrovolná, daňově zvýhodněná a subvenčně podporovaná avšak bez jakékoliv garance. Penzijní fondy jsou ve svých aktivitách regulovány, podrobeny dohledu a dozoru státních orgánů.

Penzijní fondy v ČR existují pouhých 15 let a řada účastníků nespoří ani celou dobu jejich existence. Navíc zhodnocení peněžních prostředků také není velké. Proto dávky z penzijního připojištění představují v následujícím dvacetiletí slabší částky starobních penzí v poměru k zaručeným dávkám ze státního důchodového pojištění (poměr bude jen asi 2:10).

Obecný přístup k penzijnímu připojištění je takový, že ekonomicky aktivní osoby si sice spoří v hojném počtu, ale poměrně malé částky. Spoření je daňově zvýhodněné, což řadu jedinců motivuje. Viditelnější motivací jsou však poskytované státní příspěvky. Možná právě proto jsou měsíční částky řádově spíše nižší, ve stovkách

korun. Zatímco nejvýhodnější je měsíční spoření částky 2 tis. Kč placené zaměstnavatelem, i když v tomto případě státní příspěvek vůbec poskytován není.

V úvahu přicházejí také jiné formy investic a spoření (např. využitím životního pojištění nebo stavebního spoření se státním příspěvkem). Ale právě penzijní připojištění, placené účastníkem nebo zaměstnavatelem, je pro jednotlivce s průměrným měsíčním platem výhodnější než např. stavební spoření se státním příspěvkem nebo zhodnocení peněžních prostředků na vkladovém bankovním účtu.

Výhodnost stávající úpravy systému penzijního připojištění (spoření) podle mého názoru je v daňových úlevách a státních příspěvcích. Nevýhody spatřuji nejen v absenci garance „nadinflačního“ zhodnocování peněžních prostředků, ale vůbec nezajištěnost všech úspor v případě bankrotu penzijních fondů. Při větších ekonomických otřesech garance základním kapitálem a fondy rizik může pokrýt jen zlomek očekávaných penzí. Oproti tomu u stavebního spoření a bankovních vkladů existuje poměrně vysoké zajištění naspořených prostředků.

Pro jednotlivce disponující většími peněžními prostředky se vyplatí jistě jiná forma dlouhodobých investic a zhodnocení úspor, např. nákup nemovitostí, diamantů, zlata či jiných komodit, využití bankovních vkladů atd.

V neposlední řadě jednou z alternativních možností může být do konce letošního roku i investice do pořízení malé solární elektrárny, s níž lze díky podpoře výkupních cen elektřiny z obnovitelných zdrojů získat solidní rentu, byť jen krátkodobě.

K menším spořeným částkám jistě přispívá také nejistota vzešlá z neustálého oddalování penzijní reformy našimi vládními reprezentanty. Změny vlád a tedy i představ o ideálním penzijním systému vedou k váhání ohledně budoucí právní úpravy penzijního systému. Otazník zůstává rovněž nad budoucností současné podoby privátního spoření, tedy nad budoucností samotných penzijních fondů s penzijním připojištěním.

Připravená reforma důchodového systému v čele s návrhem zákona o penzijním spoření nepředstavuje zásadní změnu, která je skutečně potřebná. Hlavním pozitivním přínosem navrhované nové právní úpravy je oddělení majetku účastníků a akcionářů, rozšíření podnikatelských aktivit v podobě menších investičních limitů a omezení, větší rozsah možných investičních nástrojů a zavedení tří povinných účastnických fondů, kdy každý z nich představuje jinou míru rizika a výnosnosti. Tato opatření nepochybně

přispějí k pravděpodobně vyšším možnostem zhodnocení úspor a tedy jako větší motivace pro mladší spořitele. A také přispějí k většímu zájmu samotných účastníků spoření o jednotlivé produkty penzijních společností.

Plánované zvýšení hranice pro nárok na státní příspěvek a zvýšení celkové částky hrazené zaměstnavatelem, která je osvobozena od daně z příjmů účastníka, nepochybně bude (v případě přijetí návrhu zákona) motivovat k vyšším částkám spoření a přispěje k sblížení výše zmíněného náhradového poměru. Ale ani po těchto změnách nebude systém motivovat k platbě příspěvků vyšších jak 3 tis. Kč měsíčně. Zatímco platby do státního důchodového pojištění (od zaměstnance i zaměstnavatele) jsou vyšší.

Funkce penzijního dobrovolného spoření zůstane tedy pouze jako doplňková k státnímu pilíři důchodového pojištění. Pokud ovšem nebude státní průběžně financovaný systém schopen financovat starobní dávky ani v současném náhradovém poměru, nebo dojde k možnosti úplného vyvázání se ze státního pojištění, a přesune se hlavní tíže na privátní dobrovolné společnosti, nebudou dávky vyplácené z úspor představovat dostatečný zdroj peněžní prostředků pro penzisty.

Systém potřebuje reformu, protože z dlouhodobého hlediska je neudržitelný. Pro široké uplatnění by měl systém fungovat na principu, čím více si občan bude spořit, tím lepší podmínky by měly být stanoveny pro zhodnocení jeho úspor.

Ideální důchodový systém sice neexistuje. Příkladem pro budoucí reformu v ČR mohou být již existující systémy po vzoru Slovenska nebo Švédska.

Jednotlivé parlamentní politické strany ve svých návrzích počítají s větší mírou účasti privátních penzijních společností a se zmenšením úlohy státu na zabezpečení penze. To je jistě krok správným směrem, protože privátní penzijní fondy či společnosti hrají důležitou roli nejen v zajištění výdajů ve stáří, ale také v celém soukromém sektoru, především v oblasti kapitálového trhu.

Návrhy většiny politických stran, ale představují penzijní systémy, které jsou tvořeny pouze dvěma pilíři, prvním povinným státním a třetím dobrovolným privátním.

Nový systém by měl být postaven na třech pilířích. Třípilířová struktura penzijního systému se již osvědčila v řadě zemí, ale budoucnost samozřejmě může přinést jiné hodnocení.

Zajištění a udržení životní úrovně penzistů by měla přejít ze státního pilíře na druhý povinný pilíř, tvořený penzijními společnostmi nebo zaměstnaneckým

penzijním připojištěním. Tyto dva pilíře by pak doplňoval stávající dobrovolný pilíř privátních penzijních fondů s daňovou podporou.

Osobně doufám, že návrh nebude přijat v podobě zapadající do harmonogramu naplánovaného předchozí vládou. Doufám, že na podobných principech jako penzijní společnosti podle návrhu zákona o penzijním spoření bude vybudován povinný privátní druhý pilíř, zatímco z prvního státem garantovaného bude poskytována minimální sociální penze (ve výši životní minimum). A zbytek pak bude vyplácen z privátních penzijních společností či penzijních fondů.

Z kulturně historických a společensko-politických důvodů je motivace k individuálnímu spoření u nás nezbytná. Povinnost vstupu do druhého pilíře považuji v našich podmínkách za nezbytný.

Hlavní roli při zajištění starobní penze by tedy měly hrát povinné privátní společnosti určené pro spoření, které bude stát kontrolovat, regulovat a zároveň alespoň částečně garantovat zhodnocení úspor účastníků. Například takovým způsobem, který je zakotven ve slovenské právní úpravě, kdy správcovské společnosti musí dosahovat ve srovnání s konkurencí určitého procentně stanoveného výnosu.

Současná a ani navrhovaná právní úprava zákona o penzijním spoření výnosy negarantuje.

V ČR je zatím reforma penzijního systému v nedohlednu. Dokončení připraveného pokusu o reformu bývalým ministrem práce a sociálních věcí je za současné úřednické vlády v čele s premiérem Janem Fischerem nereálné.

Zda bude vláda vzešlá z květnových voleb roku 2010 pokračovat v této reformě, nebo zda se dočkáme úplně jiného reformního systému, je otevřenou otázkou. Nejhorší variantou by samozřejmě bylo nepokračování v reformních krocích.

Ovšem reformovat pouze důchodový systém nebude stačit. Je nutné přistoupit k reformě i jiných oblastí celonárodního významu, zejména oblast zdravotnictví a financí.

Seznam zkratek

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
MF	Ministerstvo financí České republiky
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
Obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OSVČ	osoby samostatně výdělečně činné
PAYG	průběžný systém (pay-as-you-go)
Penz. zák.	zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů

Právní předpisy

1. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
3. zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů
4. zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
5. zákon č. 598/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
6. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/41/ES, o činnostech institucí zaměstnaneckého penzijního připojištění a dohledu nad nimi
7. Zákon č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území ČR a o změně zákona č. 48/97 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
8. zákon č. 6/1996 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
9. zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
10. zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
11. zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, ve znění pozdějších předpisů
12. zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů
13. zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
14. zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů
15. zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů
16. zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadě, ve znění pozdějších předpisů
17. zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
18. zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
19. vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb
20. vyhláška č. 270/2004 Sb., o způsobu stanovení reálné hodnoty majetku a závazků fondu kolektivního investování a o způsobu stanovení aktuální hodnoty akcie nebo podílového listu fondu kolektivního investování
21. zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury a pramenů

1. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Zhodnocení prostředků účastníků – rok 1995 až 2008 [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/zhodnoceni-prostredku-ucastniku-pp-rok-1995-az-2008.html>>
2. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Ekonomické ukazatele penzijních fondů APF ČR za rok 2009 [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/vybrane-ekonomicke-ukazatele/ekonomicke-ukazatele-penzijnich-fondu-apf-cr-za-rok-2009.html>>
3. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Seznam členů APF ČR - listopad 2009 [online], [cit. 2009-10-02]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/o-nas/seznam-clenu/>>
4. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Online kalkulačtor [online], [cit. 2009-12-03]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/online-kalkulator/>>
5. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Tisková zpráva ke článku v Hospodářských novinách dne 9.6.2009 [online], [cit. 2009-12-03]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/komentare-dane/tiskova-zprava-ke-clanku.html>>
6. ASOCIACE PENZIJNÍCH FONDŮ, Komentář k výsledkům za rok 2009 [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <<http://www.apfcr.cz/cs/komentare-dane/komentar-k-vysledkum-za-r-2009.html>>
7. BAKEŠ, M., a kol., Finanční právo, 4. aktualizované vydání, Praha, C. H. Beck, 2006, 741 s. ISBN 80-7179-431-7
8. BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformem), I. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 62
9. BEZDĚK, Vladimír, Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformem), II. díl, Praha, Česká národní banka, sekce měnová, 2000, 131 s.
10. BEZDĚK, V., a kolektiv, Závěrečná zpráva, Výkonný tým pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě ČR, Praha Úřad vlády, červen 2005, 120 s.
11. BURZA CENNÝCH PAPÍRŮ PRAHA, A.S., Členové burzy, Pravidla členství, Pravidla obchodování [online], [cit. 2009-11-19]. Dostupné z <<http://www.pse.cz/dokument.aspx?k=Clenove-Burzy>>
12. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, Dohled v penzijním připojištění [online], [cit. 2009-11-10]. Dostupné z <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/dohled_penzijni_fondy/>
13. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, Základní ukazatele o sektoru penzijních fondů [online], [cit. 2009-11-05]. Dostupné z <http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru_penzijni_fondy/index.html>
14. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, Seznam oficiálně uznaných veřejných trhů [online], [cit. 2009-11-17]. Dostupné z <www.cnb.cz/export/CZ/Seznamy_a_prehledy/get_dms_file.do?Filed=2990>

15. ČSOB, ČSOB institucionální – státních dluhopisů [online], 2009 [cit. 2009-11-08]. Dostupné z <<http://www.csob.cz/cz/Fondy/Fondy-pro-pravnicke-osoby/Stranky/CZ0008472354.aspx>>
16. DENÍK PRÁVO, Trhy a ekonomika, ČNB podpoří trh se státními dluhopisy, 15. 10. 2008,
17. DĚDIČ, Jan, a kol., Právo cenných papírů a kapitálového trhu, první vydání, Praha, Prospektrum, 2000, 546 s. ISBN 80-71-75-084-0
18. DVOŘÁK, J., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kolektiv, Občanské právo, II. díl, Aspi, a.s. 2005
19. DŮCHODOVKA.CZ, Důchodový systém nyní [online], [cit. 2009-10-16]. Dostupné z <<http://www.duchodovka.cz/duchodovy-system.html>>
20. DŮCHODOVKA.CZ, Penze ve světě [online], [cit. 2009-11-28]. Dostupné z <<http://www.duchodovka.cz/zpravy.html>>
21. ELIÁŠ, Karel, DVOŘÁK, Tomáš, HAVEL Bohumil, Zákon o penzijním připojištění, komentář, Linde Praha, a.s., 2001. 321 s. ISBN 80-7201-294-0
22. FINANCE A BANKOVNICTVÍ, maturitní otázky a referáty nejen pro studenty, Depozitní certifikáty [online] 2009 [cit. 2009-11-10]. Dostupné z <<http://finance-bankovnictvi.studentske.cz/2008/11/depozitn-certifikty.html>>
23. FINANCE.CZ, Srovnání penzijních fondů [online], [cit. 2009-10-12]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/penzijni-fondy/>>
24. FINANCE.CZ, Návrh reformy dle stran [online], [cit. 2009-11-20]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/reforma-duchodoveho-systemu/>>
25. FINANCE.CZ, Důchodová reforma ve třech etapách [online], [cit. 2009-10-12]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/postup-duchodove-reformy/>>
26. FINANCE.CZ, Důchodový systém, Popis pilířů systému [online],[cit. 2009-10-12]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/informace/duchodovy-system>>
27. FINANCE.CZ, Vývoj starobního důchodu, [online], [cit. 2009-12-2]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/vyvoj/starobni-duchod/> ISSN 1213-4325>
28. JIRSOVÁ, Miroslava, V českých penzijních fondech chybí miliardy, HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, deník, 9.6.2009
29. HENDRYCH, D., a kolektiv, Správní právo, šesté vydání, Praha C. H. Beck, 2006. 822 s. ISBN 80-7179-442-2
30. HILKOVIČOVÁ, Vendula, Důchod podle ODS. Kolik si naspoříš? [online] 28. 6. 2004, [cit. 2009-11-20], Dostupné z <<http://www.penize.cz/16732-duchod-podle-ods-kolik-si-nasporis>>
31. JELÍNKOVÁ, Jana, Slovenská důchodová reforma, CERVOREVUE [online], 2005, roč. 2., č. 2 [cit. 2009-11-26], dostupné z <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2005/2/42285-slovenska-duchodova-reforma.html>>

32. KOKEŠ, J., Důchodová reforma opt-out a jeho nevýhody, Investujme.cz [online], 2. 9. 2009 [cit. 2009-11-20]. Dostupné z <<http://www.investujme.cz/clanky/duchodova-reforma-opt-out-a-jeho-nevyhody>>
33. MATOUŠEK, Tomáš, Penzijní systém ve Švédsku, Peníze.cz [online], 6. 12. 2001 [cit. 2009-11-27], <<http://www.penize.cz/14572-penzijni-system-ve-svedsku>>
34. MEŠEC.CZ, server o osobních financích, Depozitní certifikáty [online], 2009 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z <<http://www.mesec.cz/texty/depozitni-certifikaty/>>
35. MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, Penzijní přípojištění, Ukazatele vývoje penzijního přípojištění, Legislativa doplňkového důchodového systému [online], [cit. 2009-12-14]. Dostupné z <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/penzijni_pripojisti.html>
36. MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj [online], [cit. 2009-10-28]. Dostupné z <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/meo_oecd.html>
37. MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR, Stručná charakteristika Organizace pro spolupráci a rozvoj [online], Publikováno 13. 5. 2008, [cit. 2009-10-28], Dostupné z <<http://www.mpo.cz/dokument5915.html>>
38. MLADÁ FRONTA DNES, Bankovní krize, ČNB půjčila bankám první den 4,7 miliardy [online], 16. 10. 2008, [cit. 2009-10-26]. Dostupné z <http://ekonomika.idnes.cz/cnb-pujcila-bankam-prvni-den-4-7-miliardy-d9m-/ekonomika.asp?c=A081015_224427_ekonomika_zra>
39. OECD, OECD enlargement and engagement with non-members [online], [cit. 2009-10-29] Dostupné z <http://www.oecd.org/document/42/0,3343,en_2649_34487_38598_698_1_1_1_1,00.html>
40. PELIKÁNOVÁ, I., ČERNÁ, S., a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, první vydání, Praha, ASPI, 2006. 545 s. ISBN 80-7357-149-8
41. PENZIJNÍ FOND ČESKÉ POJIŠŤOVNY, Penzijní plán a statut [online], [cit. 2009-10-12]. Dostupné z <http://www.pfcp.cz/index.asp?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=penzijni_plany_a_sta>
42. PENZIJNÍ FOND KOMERČNÍ BANKY, Penzijní plán a statut [online], [cit. 2009-10-12]. Dostupné z <http://www.pfkb.cz/index.php?id_document=8568>
43. POSLANECKÁ SĚMOVNA PARLAMENTU ČR, Sněmovní tisk č. 825, Vládní návrh na vydání zákona o penzijním spoření, důvodová zpráva z 20. dubna 2009 [online], [cit. 2009-11-28]. Dostupné z <http://www.psp.cz/archiv2/cdrom/2006ps/eknih/2006ps/tisky/m082500.htm>
44. POSLANECKÁ SĚMOVNA PARLAMENTU ČR, Sněmovní tisk č. 826, Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o penzijním spoření, důvodová zpráva z 20. dubna 2009 [online], [cit. 2009-11-28]. Dostupné z <http://www.psp.cz/archiv2/cdrom/2006ps/eknih/2006ps/tisky/m082600.htm>
45. RM-SYSTÉM, česká burza cenných papírů, Přejchod RM-S na burzu RM-SYSTÉM česká burza cenných papírů [online], [cit. 2009-11-19]. Dostupné z <<http://www.rmsystem.cz/prechod-rms-na-burzu.html>>

46. SMOLKOVÁ, Kateřina, Novela zákona o podnikání na kapitálovém trhu [online], 16. 10. 2008, [cit. 2009-10-25]. Dostupné z <<http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-podnikani-na-kapitalovem-trhu-55271.html>>
47. ŠULC, J., ILLETŠKO, P., Penzijní připojištění, první vydání, Praha 2000, Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000. 164 s. ISBN 80-7169-979-9
48. ŠULC, Jaroslav, Penzijní připojištění, 2. aktual. vydání, Praha, GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2004. 164 s. ISBN 80-7169-979-9
49. ŠULC, Jaroslav, Alternativy reformy penzijního systému v ČR, první vydání, Praha 2005, vysoká škola finanční a správní, o.p.s. v edici EUPRESS, 94 s. ISBN: 80-86754-34-0
50. ŠVARC, Dan, Důchodová reforma na Slovensku – inspirace pro ČR?, MĚŠEC.CZ [online], 26.1. 2005 [cit. 2009-11-26], <<http://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-na-slovensku-inspirace-pro-cr/>>
51. TRÖSTER, P., a kol., Právo sociálního zabezpečení, 3. Vydání, Praha, Beck, 2005, 348 s. ISBN 80-7179-856-8
52. VESELÝ, Tomáš, Úspěšné důchodové systémy ve světě, Důchodovka.cz [online], 2007, [cit. 2009-11-27], <<http://www.duchodovka.cz/zpravy.html>>
53. WORLD BANK, Modeling pension reform [online], [cit. 2009-11-26]. Dostupné z <[siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources - 2005-07-12](http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/-2005-07-12)>
54. WORLD BANK, Providing Security in Old Age Through Sustainable Pension Systems That Support Development [online], [cit. 2009-11-26]. Dostupné z <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,menuPK:396259~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:396253,00.html>>
55. WORLD BANK, Pension Reform Primer [online], [cit. 2009-11-26]. Dostupné z <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20579507~menuPK:396273~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.html>>

Abstract

Legal regulation of pension supplementary insurance funds system

The need of a rapid and comprehensive reforming of the pension systems is increasingly acknowledged by individuals and politicians in most countries. The reform of the pension systems is need for fiscal, economic and social reasons. The purpose is not to burden the state budget with the payment of pensions and while each provide the same standard of living after retirement. Therefore it is necessary to find an ideal retirement system for each individual state. The aim of this thesis is to highlight that a multi-pillar system is an ideal approach to deal with diverse fiscal and social reform. Chapter Two is introductory and focuses on base importance of additional pension insurance.

The Second chapter describes the basic types of (all) pension systems. A comparison of the two system, that are most frequently appearing.

Chapter Third contains the characteristic of the current pension system in the Czech Republic.

The current pension system in the Czech Republic consists of two pillars of national mandatory pension insurance and voluntary private pension schemes. State pension pillar is based on continuous funding system (pay-as-you-go system), and Private pillar is based on the funded scheme financing.

A current state pension system is mainly due to demographic changes unsustainable in the future. The whole system goes into deficit.

Chapter Four examines relevant Czech legislation of pension funds.

Finances collected by pension funds are being invested in capital markets. This allows to obtain pay-off from savings. Pension fund scheme is a tax-advantaged and because a popular form of savings.

But Pension funds purpose is purely a complementary function in saving money for retirement.

Pension system is needed to be reform.

Reform of the pension system in the Czech Republic already started. The collapse of government probably break its completion. So the new legislation is again far away.

I propose that new legislation should be based on a three-pillar system. First state, guaranteeing a minimum pension. The second consists of the mandatory pension companies. The third pillar consists of voluntary funds, with fiscal support.

Klíčová slova

Penzijní fond

Důchodový systém

Penzijní připojištění

Pension fund

Pension systém

Pension supplementary insurance